

1. ආහාරපුත්තවග්ගො

232. පුරිමනයතොති

“සතිසම්බොජ්ඣකඛිගට්ඨානීයානං
 ධම්මාන”න්තිආදිනා ආගතනයතො. එවන්ති
 ඉදානි වුච්චමානාකාරෙන. සති ච
 සම්පජ්ඣඤ්ඤච සතිසම්පජ්ඣඤං. සතිපධානං
 චා අභික්කන්තාදීසු
 සත්ථකභාවපරිග්ගණ්හකඤ්ඤාණං
 සතිසම්පජ්ඣඤං. තං සබ්බත්ථ
 සතොකාරීභාවාවහත්තා
 සතිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස උප්පාදාය සංවත්තති.
 යථා ච පච්චනීකධම්මප්පභානං
 අනුරූපධම්මදෙසනා ච අනුප්පන්තානං
 කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය හොති, එවං
 සතිරහිතපුග්ගලවජ්ජනා
 සතොකාරීපුග්ගලසෙවනා ච තත්ථ ච
 යුත්තපයුත්තතා සතිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස
 උප්පාදාය හොතීති ඉමමත්ථං දස්සෙති
 “සතිසම්පජ්ඣඤ”න්තිආදිනා.
 අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපුරී හොති. තථා
 හි අරභාව “සතිවෙපුල්ලප්පත්තො”ති වුච්චති.

ධම්මානං, ධම්මෙසු වා විචයො, සො එව
හෙට්ඨා චුත්තනයෙන සම්බොජ්ඣකච්චගො,
තස්ස ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකච්චගස්ස.

පරිපූච්ඡකතාති ආචරියං පඨිරුපාසිත්වා
පඤ්චපි නිකායෙ සහට්ඨකථාය
පරියොගාහෙත්වා යං යං තත්ථ ගණ්ඨිට්ඨානං,
තස්ස තස්ස “ඉදං, හන්තෙ, කථං ඉමස්ස කො
අත්ථො” ති එවං ඛන්ධාදීසු
අත්ථපූච්ඡකභාවො. තෙනාහ “ඛන්ධ...පෙ....
ඛහුලතා” ති.

චත්ථුච්ඡදකිරියාති චිත්තචෙතසිකානං
පචත්තිට්ඨානභාවතො සරීරං තප්පට්ඨිද්ධාති ච
වීචරාදීනි ඉධ “චත්ථුනී” ති අධිප්පෙතානි,
තානි යථා චිත්තස්ස සුඛාවහානි හොන්ති, තථා
කරණං තෙසං විසදභාවකරණං. තෙන චුත්තං
“අජ්ඣත්තිකඛාහිරාන” ත්තිආදි.
උස්සන්තදොසන්ති වාතාදිඋස්සන්තදොසං.
සෙදමලමක්ඛිතන්ති සෙදෙන චෙච
ජල්ලිකාසච්චාතෙන සරීරමලෙන ච මක්ඛිතං.
ච-සද්දෙන අඤ්ඤම්පි සරීරස්ස ච චිත්තස්ස ච
පිලාවහං සචගණ්ඨාති. සෙනාසනං වානි වා-
සද්දෙන පත්තාදීනං සචගහො දට්ඨබ්බො.

අවිසදෙ සති, විසයභූතෙ වා. කථං
භාවනමනුයුක්තස්ස තාති විසයොති?

අන්තරන්තරා පවත්තනකචිත්තූප්පාදවසෙන

ඵවං චුක්තං. තෙ හි චිත්තූප්පාදා
චිත්තෙකග්ගතාය ඉජ්ඣන්තියාපි
අපරිසුද්ධභාවාය සංවත්තන්ති.

චිත්තවෙතසිකෙසු නිස්සයාදිපච්චයභූතෙසු.
ඤාණමිපීති පි-සද්දො සම්පිණ්ඩතො. තෙන න
කෙවලං තං වත්ථුයෙව, අථ ඛො තස්මිං
අපරිසුද්ධෙ ඤාණමිපි අපරිසුද්ධං භොතීති
නිස්සයාපරිසුද්ධියා නිස්සිතාපරිසුද්ධි විස
විසයස්ස අපරිසුද්ධතාය විසසීනං අපරිසුද්ධිං
දස්සෙති අන්වයතො ඛාතිරෙකතො ව.

සමභාවකරණං කිච්චතො

අනුනාධිකභාවකරණං. යථාපච්චයං
සද්ධෙයාවත්ථුස්මිං අධිමොක්ඛකිච්චස්ස
පටුතරභාවෙන පඤ්ඤාය අවිසදතාය
වීරියාදීනඤ්ච අනුබලප්පදානසිලිලතාදීනා
සද්ධිත්ථියං බලවං භොති. තෙනාහ “ඉතරානි
මන්දානී”ති. තතොති තස්මා සද්ධිත්ථියස්ස
බලවභාවතො ඉතරෙසඤ්ච මන්දත්තා.
කොසඡ්ඡපක්ඛෙ පතිතුං අදත්වා

සම්පයුක්තධම්මානං පග්ගණ්හනං
අනුබලප්පදානං පග්ගහො, පග්ගහකිච්චං
කාතුං න සක්කොතීති සම්බන්ධිතබ්බං.
ආරම්මණං උපගන්ත්වා යානං, අනිස්සජ්ජනං
වා උපවිජ්ජනං, වික්ඛෙපපට්ඨකං. යෙන වා
සම්පයුක්තා අවික්ඛිත්තා ගොන්ති, සො
අවික්ඛෙපො. රූපගතං විය චක්ඛුනා යෙන
යාථාවතො විසයසභාවං පස්සති, තං
දස්සනකිච්චං කාතුං න සක්කොති බලවතා
සද්ධිත්තිදියෙන අභිභූතත්තා. සහජාතධම්මෙසු
හි ඉන්ද්‍රියං කරොන්තානං සහ
පවත්තමානානං ධම්මානං එකරසතාවසෙනෙව
අත්ථසිද්ධි, න අඤ්ඤථා. තස්මාති
චුත්තමෙවත්ථං කාරණභාවෙන පච්චාමසති.
තන්ති සද්ධිත්තිදියං.

ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙනාති යස්ස
සද්ධෙයාවත්ථුනො උළාරතාදිගුණ
අධිමුච්චනස්ස සාතිසයප්පවත්තියා සද්ධිත්තිදියං
බලවං ජාතං, තස්ස
පච්චයපච්චයුප්පන්තතාදිවිභාගතො
යාථාවතො වීමංසනෙන. එවඤ්ඤි
එවංධම්මතානායෙන සභාවසරසතො

පරිග්ගය්හමානෙ සවිජ්ජාචාරො අධිමොක්ඛො න
හොති – “අයං ඉමෙසං ධම්මානං සභාවො” ති
පඤ්ඤාඛ්‍යාපාරස්ස සාතිසයත්තා.

ධුරියධම්මෙසු හි යථා සද්ධාය බලවහාවෙ
පඤ්ඤාය මන්දභාවො හොති, එවං පඤ්ඤාය
බලවහාවෙ සද්ධාය මන්දභාවො හොති. තෙන
චුත්තං – “තං

ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන...පෙ....

භාපෙතඛ්ඛ” ත්ති. තථා අමනසිකරණෙනාති
යෙනාකාරෙන භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස
සද්ධිත්ථියං බලවං ඡාතං, තෙනාකාරෙන
භාවනං නානුයුඤ්ජනෙනාති චුත්තං හොති. ඉධ
දුට්ඨිධෙන සද්ධිත්ථියස්ස බලවහාවො අත්තනො
වා පච්චයවිසෙසෙන කිච්චුත්තරියතො
වීරියාදීනං වා මන්දකිච්චතාය. තත්ථ
පඨමවිකප්පෙ භාපනවිධි දස්සිතො,
දුකියවිකප්පෙ පන යථා මනසිකරොතො
වීරියාදීනං මන්දකිච්චතාය සද්ධිත්ථියං බලවං
ඡාතං, තථා අමනසිකාරෙන වීරියාදීනං
පටුතරභාවාවහෙන මනසිකාරෙන සද්ධිත්ථියං
තෙහි සමතං කරොත්තෙන භාපෙතඛ්ඛං.
ඉමිනා නයෙන සෙසිත්ථියෙසුපි භාපනවිධි
වෙදිතඛ්ඛො.

වක්කලීත්ථෙරවත්ථුති සො හි ආයස්මා
 සද්ධාධිමුත්තො තත්ථ ච කතාධිකාරො සත්ථු
 රූපකායදස්සනෙ පසුතො ඵච භුත්වා
 විහරන්තො සත්ථාරා – “කිං තෙ, වක්කලී,
 ඉමිනා පුත්තිකායෙන දිට්ඨෙත, යො ඛො,
 වක්කලී, ධම්මං පස්සති, සො මං
 පස්සති” තිආදිනා (සං. නි. 3.87) ඔවදියමානො
 කම්මට්ඨානෙ නියොජිතොපි තං
 අනනුයුඤ්ජන්තො පණාමිතො අත්තානං
 විනිපාතෙතුං පපාතට්ඨානං අභිරුහී. අථ නං
 සත්ථා යථානිසින්තොව ඔභාසවිස්සජ්ජනෙන
 අත්තානං දස්සෙත්වා –

“පාමොජ්ජබ්භුලො හික්ඛු, පසන්තො
 බුද්ධසාසනෙ;
 අධිගච්ඡෙ පදං සන්තං, සඨ්ඛාරූපසමං
 සුඛ” ත්ති. (ධ. ප. 381) –

ගාථං වත්වා “ඵහී, වක්කලී” ති ආහ. සො
 තෙන වචනෙන අමතෙතොව අභිසින්තො
 හට්ඨිකුට්ඨො භුත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙසී,
 සද්ධාය බ්භුලභාවතො විපස්සනාවිථිං
 නාරොහති. තං ඤත්වා හගවා
 ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනාය කම්මට්ඨානං

සොබෙත්වා අදාසි. සො සත්ථාරා
දින්නනසෙන විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා
මග්ගපටිපාටියා අරහත්තං පාපුණි. තෙන
චුත්තං – “චක්කලිත්ථෙරචත්ථු චෙත්ථ
නිදස්සන”න්ති. එත්ථාති සද්ධිත්ථියස්ස
අධිමත්තභාවෙ සෙසිත්ථියානං
සකිච්චාකරණං.

ඉතරකිච්චහෙදන්ති

උපට්ඨානාදිකිච්චවිසෙසං. පස්සද්ධාදීති ආදි-
සද්දෙන සමාධිඋපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣ්ඣිගානං
සච්චගහො දට්ඨබ්බො. භාපෙතබ්බන්ති යථා
සද්ධිත්ථියස්ස බලවභාවො
ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන භායති, එවං
වීරිසිත්ථියස්ස අධිමත්තතා
පස්සද්ධියාදිභාවනාය භායති
සමාධිපක්ඛිකත්තා තස්සා. තථා හි
සමාධිත්ථියස්ස අධිමත්තතං කොසජ්ජපාතතො
රක්ඛන්ති වීරියාදිභාවනා විය වීරිසිත්ථියස්ස
අධිමත්තතං උද්ධච්චපාතතො රක්ඛන්ති
එකංසතො භාපෙති. තෙන චුත්තං
“පස්සද්ධාදිභාවනාය භාපෙතබ්බ”න්ති.
සොණත්ථෙරස්ස චත්ථුති

සුකුමාරසොණන්ථෙරස්ස වත්ථු. සො හි
ආයස්මාපි සත්ථු සන්තිකා කම්මට්ඨානං
ගහෙත්වා සීතවනෙ විහරන්තො - “මම සරීරං
සුබ්බමාලං, න ච සක්කා සුඛෙනෙව සුඛං
අධිගන්තුං, කායං කිලමෙත්වාපි සමණධම්මො
කාතඛිඛො” ති යානචඛිකමනමෙව අධිට්ඨාය
පධානමනුසුඤ්ජන්තො පාදතලෙසු ඵොටෙසු
උට්ඨිතෙසුපි වෙදනං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා
දළ්භවීරියං කරොන්තො අච්චාරද්ධවීරියතාය
විසෙසං පවත්තෙතුං නාසක්ඛි. සත්ථා තත්ථ
ගන්ත්වා වීණොපමොවාදෙන ඔවදිත්වා
වීරියසමතායොජනවිධිං දස්සෙන්තො
කම්මට්ඨානං සොධෙත්වා ගිජ්ඣකුටං ගතො.
ථෙරොපි සත්ථාරා දිත්තනායෙන වීරියසමතං
යාජෙත්වා භාවෙන්තො විපස්සනං
උස්සුක්කාපෙත්වා අරහත්තෙව පතිට්ඨාසි.
තෙන චුත්තං “සොණන්ථෙරස්ස වත්ථු
දස්සෙතඛිඛ” ත්ති. සෙසෙසුපිති
සතිසමාධිපඤ්ඤිත්ථියෙසුපි.

සමතන්ති සද්ධාපඤ්ඤානං අඤ්ඤමඤ්ඤං
අනුනාධිකභාවං, තථා සමාධිවීරියානඤ්ච. යථා
හි සද්ධාපඤ්ඤානං විසුං විසුං
ධුරියධම්මභූතානං කිච්චතො

අඤ්ඤමඤ්ඤනාතිවත්තනං විසෙසතො
ඉච්ඡතබ්බං. යතො තෙසං සමධුරතාය අප්පනා
සම්පජ්ජති, එවං සමාධිවීරියානං
කොසජ්ජද්ධච්චපක්ඛිකානං සමතාය සති
අඤ්ඤමඤ්ඤපත්ථම්භනතො
සම්පයුත්තධම්මානං අන්තද්වයපාතාභාවෙන
සම්මදෙව අප්පනා ඉඡ්ඤති.
බලවසද්ධොතිආදි චුත්තස්සෙව අත්ථස්ස
බ්‍යතිරෙකමුඛෙන සමත්ථනං. තස්සත්ථො –
යො බලවතියා සද්ධාය සමන්තාගතො
අවිසදඤ්ඤො, සො මුඛප්පසන්තො භොති,
න අවෙච්චප්පසන්තො. තථා හි සො
අවත්ථුස්මිං පසීදති, සෙය්‍යථාපි
තිත්ථියසාවකා. කෙරාටිකපක්ඛන්ති
සායෙය්‍යපක්ඛං භජති. සද්ධාහීනාය පඤ්ඤාය
අතිධාවන්තො “දෙය්‍යවත්ථුපරිච්චාගෙන විනා
චිත්තුප්පාදමත්තෙනපි දානමයං පුඤ්ඤං
භොති” තිආදීනි පරිකප්පෙති
හෙතුපතිරූපකෙහි වඤ්චිතො, එවංභූතො ච
ලුඛතක්කවිලුත්තවිත්තො පණ්ඩිතානං වචනං
නාදියති, සඤ්ඤත්තිං න ගච්ඡති. තෙනාහ
“හෙසජ්ජසමුට්ඨිතො විය රොගො
අතෙකිච්ඡො භොති” ති. යථා චෙත්ථ

සද්ධාපඤ්ඤානං අඤ්ඤමඤ්ඤං සමභාවො
අත්ථාවහො, විසමභාවො අනත්ථාවහො, එවං
සමාධිවීරියානං අඤ්ඤමඤ්ඤං සමභාවො
අත්ථාවහො, ඉතරො අනත්ථාවහො, තථා
සමභාවො අවික්ඛෙපාවහො, ඉතරො
වික්ඛෙපාවහො. කොසජ්ජං අභිභවති, තෙන
අජ්ජනං න පාපුණාතීති අධිජ්ජායො. එස
නායො උද්ධච්චං අභිභවතීති එත්ථාපි.
තදුභයන්ති සද්ධාපඤ්ඤාද්වයං
සමාධිවීරියද්වයඤ්ච. සමං කාතඛ්ඛන්ති සමතං
කාතඛ්ඛං.

සමාධිකම්මිකස්සාති

සමථකම්මට්ඨානිකස්ස. එවන්ති එවං සන්තෙ,
සද්ධාය ටොකං බලවහාවෙ සතීති අත්ථො.
සද්දහන්තොති ‘පථවී පථවීති
මනසිකාරමත්තෙන කථං කොන්ඤ්ජපත්ති’ති
අවිත්තෙත්වා ‘අද්ධා සම්බුද්ධෙන චුත්තවිධි
ඉජ්ඣකී’ති සද්දහන්තො සද්ධං ජනෙත්තො.
ඔකජ්ජෙත්තොති ආරම්මණං අනුපවිසිත්වා
විය අධිමුච්චනවසෙන අවකජ්ජෙත්තො
පක්ඛන්දන්තො. එකග්ගතා බලවතී වට්ඨති
සමාධිපධානත්තා කොනස්ස. උභිත්තන්ති

සමාධිපඤ්ඤානං. සමාධිකම්මිකස්ස
සමාධිනො අධිමත්තතාය පඤ්ඤාය
අධිමත්තතාපි ඉච්ඡිතබ්බාති ආහ
“සමතායපී”ති, සමභාවෙනාපීති අත්ථො.
අප්පනාති ලොකියඅප්පනා. තථා හි
“භොතියෙවා”ති සාසඪිකං වදති,
ලොකුත්තරප්පනා පන තෙසං සමභාවෙනෙව
ඉච්ඡිතා. යථාහ “සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං
භාවෙති”ති (අ. නි. 4.170). යදි විසෙසතො
සද්ධාපඤ්ඤානං සමාධිවීරියානඤ්ච සමානතං
ඉච්ඡති, කථං සතීති ආහ – “සති පන සබ්බත්ථ
බලවතී වච්චතී”ති. සබ්බත්ථාති
ලීනුද්ධච්චපක්ඛිකෙසු පඤ්චන්ද්‍රියෙසු.
උද්ධච්චපක්ඛිකෙකදෙසෙ ගණ්හන්තො
“සද්ධාවීරියපඤ්ඤාන”න්ති ආහ. අඤ්ඤථා
පීති ච ගහෙතබ්බා සියා. තථා හි
“කොසප්පපක්ඛිකෙන සමාධිනා”ඉච්චෙච
චුත්තං, න ච “පස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාහී”ති.
සාති සති. සබ්බෙසු රාජකම්මෙසු නියුත්තොති
සබ්බකම්මිකො. තෙනාති යෙන කාරණෙන
සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බා, තෙන ආහ අට්ඨකථායං.
සබ්බත්ථ නියුත්තා සබ්බත්ථීකා, සබ්බෙන වා
ලීනුද්ධච්චපක්ඛිකෙන බොජ්ඣංගිගෙන

අත්ථෙතබ්බා සබ්බත්ථියා, සබ්බත්ථියාව
සබ්බත්ථිකා. චිත්තන්ති කුසලචිත්තං. තස්ස හි
සතිපට්ඨරණං පරායණං අප්පත්තස්ස පත්තියා
අනධිගතස්ස අධිගමාය. තෙනාහ –
“ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානා” තිආදි.

බන්ධාදිභෙදෙ අනොගාල්භපඤ්ඤානන්ති
පරියත්තිබාහුසච්චවසෙනපි බන්ධායතනාදීසු
අප්පතිට්ඨිතබුද්ධිනං. බහුස්සුතසෙවනා හි
සුතමයඤාණාවහා. කරුණවිපස්සනාසමඛිගීපි
භාවනාමයඤාණෙ ධීතත්තා එකංසතො
පඤ්ඤවා එව නාම හොතීති ආහ –

“සමපඤ්ඤාස...පෙ.... පුග්ගලසෙවනා” ති.
ඤෙයාධම්මස්ස ගම්භීරභාවවසෙන
තප්පරිච්ඡෙදකඤාණස්ස ගම්භීරභාවගහණන්ති
ආහ – “ගම්භීරෙසු බන්ධාදීසු පවත්තාය
ගම්භීරපඤ්ඤායා” ති. තඤ්භි ඤෙයාං තාදිසාය
පඤ්ඤාය චරිතබ්බතො ගම්භීරඤාණචරියං,
තස්සා වා පඤ්ඤාය තත්ථ පභෙදතො පවත්ති
ගම්භීරඤාණචරියා, තස්සා පච්චවෙක්ඛණාති
ආහ “ගම්භීරපඤ්ඤාය
පභෙදපච්චවෙක්ඛණා” ති. යථා
සතිවෙපුල්ලප්පත්තො නාම අරහා එව, එවං

සො එව පඤ්ඤාවෙපුල්ලජ්ජත්තොපිති ආහ
“අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපූරි භොති”ති.
වීරියාදීසුපි එසෙව නයොති.

“තත්තං අයොබ්ලං හත්ථෙ
ගමෙත්ති”ති ආදිනා
චුත්තපඤ්චවිධබන්ධනකම්මකාරණා නිරයෙ
නිබ්බත්තසත්තස්ස සබ්බපයමං කරොත්තීති
දෙවදුතසුත්තාදීසු (ම. නි. 3.250), තස්සා
ආදිතො චුත්තත්තා ච ආහ –

“පඤ්චවිධබන්ධනකම්මකාරණතො
පට්ඨායා”ති. සකට්ඨහනාදිකාලෙති ආදි-
සද්දෙන තදඤ්ඤමනුස්සෙහි තිරච්ඡානෙහි ච
විබාධනීයකාලං සච්චිගණ්හාති. එකං
බුද්ධන්තරන්ති ඉදං අපරාපරං පෙනෙසු එව
උජ්ජජනකසත්තවසෙන චුත්තං, එකච්චානං
චා පෙනානං, එකච්චතිරච්ඡානානං විය තථා
දීසායුකතාපි සියාති තථා චුත්තං. තථා හි
කාලො නාගරාජා චතුත්තං බුද්ධානං
රූපදස්සාවී.

එවං ආනිසංසදස්සාවිනොති “වීරියායත්තො
එව
සකලලොකීයලොකුත්තරවිසසාධිගමො”ති

එවං ආනිසංසදස්සනසීලස්ස. ගමනවීථිත්ති
සපුබ්බහාගං නිබ්බානගාමිනිං පටිපදං. සහ
විපස්සනාය අරියමග්ගපටිපාටි,
සත්තවිසුද්ධිපරමිපරා වා. සා හි වට්ටකො
නියානාය ගන්තබ්බා පටිපදාති කත්වා
ගමනවීථි නාම.

කායදළ්භීබ්භුලොති කායස්ස

පොසනපසුකො. පිණ්ඩන්ති රට්ඨපිණ්ඩං.
පච්චයදායකානං අත්තනි කාරස්ස අත්තනො
සම්මාපටිපත්තියා මහජ්ඣලභාවස්ස කරණෙන
පිණ්ඩාය හික්ඛාය පටිපුජනා පිණ්ඩාපවායනා.
නීහරන්තොති පත්තත්ථවිකකො නීහරන්තො.
තං සද්දං සුත්වාති තං උපාසිකාය වචනං
පණ්ණසාලද්වාරෙ යිතොව පඤ්චාහිඤ්ඤතාය
දිබ්බසොතෙන සුත්වාති වදන්ති.
මනුස්සසම්පත්ති, දිබ්බසම්පත්ති, අන්තෙ
නිබ්බානසම්පත්තීති තිස්සො සම්පත්තියො.
සිතං කරොන්තොවාති “අකිච්ඡෙනෙව මයා
වට්ටදුක්ඛං සමතික්කන්ත”න්ති
පච්චවෙක්ඛණාවසානෙ
සඤ්ජාතපාමොජ්ජවසෙන සිතං කරොන්තො
එව.

අලසානං භාවනාය නාමමත්තමිපි
 අජානන්තානං කායස්ස පොසනඛභුලානං
 යාවදත්ථං පරිභුඤ්ජේත්වා සෙය්‍යසුඛාදිං
 අනුයුඤ්ජේත්තානං තිරච්ඡානකථිකානං
 දුරතොව වජ්ජනං කුසිතපුග්ගලපරිවජ්ජනා.
 “දිවසං වඩිකමෙන නිසජ්ජායා” තිආදිනා
 භාවනාරම්භවසෙන ආරද්ධවීරියානං
 දළ්භපරක්කමානං කාලෙනකාලං
 උපසඩ්ධිකමනා ආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවනා.
 තෙනාහ “කුච්ඡිං පුරෙත්වා” තිආදි.

විසුද්ධිමග්ගෙ පන

“ජාතිමහත්තපච්චවෙක්ඛණා,
 සබ්බමචාරිමහත්තපච්චවෙක්ඛණා” ති ඉදං
 ද්වයං න ගහිතං, “ථිනමිද්ධවිනොදනතා,
 සම්මජ්ජධානපච්චවෙක්ඛණා” ති ඉදං ද්වයං
 ගහිතං. තත්ථ ආනිසංසදස්සාවිතාය ඵව
 සම්මජ්ජධානපච්චවෙක්ඛණා ගහිතා
 ලොකියලොකුත්තරවිසෙසාධිගමස්ස
 වීරියායත්තතාදස්සනභාවතො.
 ථිනමිද්ධවිනොදනං තදධිමුත්තතාය ගහිතං,
 වීරියුජ්ජාදනො යුත්තපයුත්තස්ස
 ථිනමිද්ධවිනොදනං අත්ථතො සිද්ධමෙව.
 තත්ථ ථිනමිද්ධවිනොදනං

කුසිතපුග්ගලපරිවජ්ජන-ආරද්ධවීරියපුග්ගල-
සෙවන- තදධිමුත්තතාපටිපක්ඛවිධමන-
පච්චයුපසංහාරවසෙන,
අපායභයපච්චවෙක්ඛණාදයො
සමුත්තෙජනවසෙන වීරියසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස
උජ්ජාදකාති දට්ඨබ්බා.

බුද්ධානුස්සතියා උපචාරසමාධිනිට්ඨත්තා
චුත්තං “යාව උපචාරා”ති. සකලසරීරං
ඵරමානොති ජිතිසමුට්ඨානෙහි පණිතරූපෙහි
සකලසරීරං ඵරමානො. ධම්මසඛිසගුණ
අනුස්සරත්තස්සපි යාව උපචාරා සකලසරීරං
ඵරමානො ජිතිසම්බොජ්ඣකඛිගො උජ්ජජ්ජතීති
යොජනා. එවං සෙසඅනුස්සතීසු
පසාදනීයසුත්තත්තපච්චවෙක්ඛණාය ව
යොජෙතබ්බං තස්සාපි විමුත්තායතනභාවෙන
තග්ගතිකත්තා. එවරූපෙ කාලෙති
දුබ්භික්ඛහයාදීසුති චුත්තකාලෙ.
සමාපත්තියා...පෙ.... න සමුදාවරත්තීති ඉදං
උපසමානුස්සතියා වසෙන චුත්තං.
සඛිබාරානඤ්ඤි සජ්ජදෙසචුපසමෙපි
නිජ්ජදෙසචුපසමෙ විය තත්ථ සපඤ්ඤාය
පවත්තනතො භාවනාමනසිකාරො
කිලෙසවික්ඛම්භනසමත්ථො හුත්වා

උපවාරසමාධිං ආවහන්තො
තථාරූපජිනියොමනස්සසමන්තාගතො
ජිනියමිබ්බොජ්ඣකඛිගස්ස උප්පාදාය හොතීති.
පසාදනීයෙසු යානෙසු පසාදසිනෙහාභාවෙන
සංසුචිතභදයතා ලුඛතා. සා ච තත්ථ
ආදරගාරවාකරණෙන විඤ්ඤායතීති ආහ
“අසක්කච්චකිරියාය සංසුචිතලුඛභාවෙ”ති.

කායචිත්තදරථවූපසමලක්ඛණා පස්සද්ධි ඵච
යථාචුත්තබ්බොධිඅභිගභුතො
පස්සද්ධිසමිබ්බොජ්ඣකඛිගො, තස්ස
පස්සද්ධිසමිබ්බොජ්ඣකඛිගස්ස.
පණීතභොජනසෙවනතාති
පණීතසප්පායභොජනසෙවනතා.
උතුඉරියාපථසුඛග්ගහණෙනී
සප්පායඋතුඉරියාපථං ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං.
තඤ්ඤි තිවිධමිපි සප්පායං සෙවියමානං
කායස්ස කල්ලතාපාදනවසෙන චිත්තස්ස
කල්ලතං ආවහන්තං දුට්ඨායපි පස්සද්ධියා
කාරණං හොති. සත්තෙසු ලබ්භමානං
සුඛදුක්ඛං අහෙතුකන්ති අයමෙකො අන්තො,
ඉස්සරාදිවිසමහෙතුකන්ති අයං දුතියො, එතෙ
උභො අන්තෙ අනුපගම්ම යථාසකං කම්මුතා
හොතීති අයං මජ්ඣමා පටිපත්ති. මජ්ඣන්තො

පයොගො යස්ස සො මජ්ඣන්තපයොගො,
තස්ස භාවො මජ්ඣන්තපයොගතා. අයඤ්ඨි
පභානසාරද්ධකායතා-
සඨ්ඨානපස්සද්ධකායතාය කාරණං භොන්ති
පස්සද්ධිද්වයං ආවහති. එතෙනෙව
සාරද්ධකායපුග්ගලපරිවජ්ජන-
පස්සද්ධකායපුග්ගලසෙවනානං තදාවහනතා
සංවණ්ණිතාති දට්ඨබ්බං.

වත්ථුච්චිසදකිරියා ඉන්ද්‍රියසමත්තපට්ඨපාදනා ච
“පඤ්ඤාවහා” ති චුත්තා. සමථාවහාපි තා
භොන්ති සමථාවහභාවෙනෙව
පඤ්ඤාවහත්තාති චුත්තං “වත්ථුච්චිසද...පෙ....
වෙදිතබ්බා” ති.

කරණකොසල්ලභාවනාකොසල්ලානං
නානන්තරියභාවතො රක්ඛණකොසල්ලස්ස ච
තංමූලකත්තා “නිමිත්තකුසලතා නාම
කසිණනිමිත්තස්ස
උග්ගහණකුසලතා” ඉච්චෙව චුත්තං.
අතිසීලවීරියතාදීහීති ආදි-සද්දෙන
පඤ්ඤාපයොගමන්දනං අප්පමාදවෙකල්ලඤ්ච
සඨ්ඨිගණ්හාති. තස්ස පග්ගණ්හනන්ති තස්ස
ලීනස්ස චිත්තස්ස

ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකඛිගාදීසමුට්ඨාපනොන
ලයාපත්තිතො සමුට්ඨාපනං. චුත්තඤ්ඤො
හගචතා —

“යස්මිඤ්ච බො, භික්ඛවෙ, සමයෙ ලීනං
චිත්තං හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ
ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භාවනාය,
කාලො වීරියසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භාවනාය,
කාලො ජීනිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භාවනාය.
තං කිස්ස හෙතු? ලීනං, භික්ඛවෙ, චිත්තං,
තං එතෙහි ධම්මෙහි සුසමුට්ඨාපයං හොති.
සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො පරිත්තං
අග්ගිං උජ්ජාලොකාමො අස්ස, සො
තත්ථ සුක්ඛානි වෙච තිණානි පක්ඛිපෙය්‍ය,
සුක්ඛානි ගොමයානි පක්ඛිපෙය්‍ය, සුක්ඛානි
කට්ඨානි පක්ඛිපෙය්‍ය, මුඛවාතඤ්ච
දදෙය්‍ය, න ච පංසුකෙන ඔකිරෙය්‍ය,
හඬිබො නු බො සො පුරිසො පරිත්තං
අග්ගිං උජ්ජාලොකන්ති. එවං, හත්තෙ”ති
(සං. නි. 5.234).

එත්ථ ච යථාසකං ආහාරවසෙන
ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකඛිගාදීනං භාවනා

සමුච්චයාපනාති වෙදිතබ්බා, සා අනන්තරං
විභාවිතා එව.

අච්චාරද්ධවීරියතාදීනීති ආදි-සද්දෙන
පඤ්ඤාපයොගබලවතං පමොදුප්පිලාවනඤ්ච
සචගණ්හාති. තස්ස නිග්ගණ්හනන්ති තස්ස
උද්ධතස්ස චිත්තස්ස
සමාධිසම්බොජ්ඣකචගාදිසමුච්චයාපනෙන
උද්ධතාපත්තිතො නිසෙධනං. චුත්තම්පි වෙතං
හගවතා —

“යස්මිඤ්ච බො, හික්ඛවෙ, සමයෙ
උද්ධතං චිත්තං හොති, කාලො තස්මිං
සමයෙ පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකචගස්ස
භාවනාය, කාලො
සමාධිසම්බොජ්ඣකචගස්ස භාවනාය,
කාලො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකචගස්ස
භාවනාය. තං කිස්ස හෙතු? උද්ධතං,
හික්ඛවෙ, චිත්තං, තං එතෙහි ධම්මෙහි
සුච්චපසමයං හොති. සෙය්‍යථාපි, හික්ඛවෙ,
පුරිසො මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං
නිබ්බාපෙතුකාමො අස්ස, සො තත්ථ
අල්ලානි වෙච තිණානි....පෙ....
පංසුකෙන ච ඔකිරෙය්‍ය, හබ්බො නු බො

සො පුරිසො මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං
නිබ්බාපෙතුන්ති. එවං, හන්තෙ’’ති (සං. නි.
5.234).

එත්ථාපි යථාසකං ආහාරවසෙන
පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකිගාදීනං භාවනා
සමුට්ඨාපනාති වෙදිතබ්බා. තත්ථ
පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකිගස්ස භාවනා චුත්තා
එව, සමාධිසම්බොජ්ඣකිගස්ස වුච්චමානා,
ඉතරස්ස අනන්තරං වක්ඛති.

පඤ්ඤාපයොගමන්දතායාති

පඤ්ඤාඛ්‍යාපාරස්ස අප්පහාවෙන. යථා හි දානං
අලොභජ්ජධානං, සීලං අදොසජ්ජධානං, එවං
භාවනා අමොභජ්ජධානා. තත්ථ යදා පඤ්ඤා
න බලවතී හොති, තදා භාවනා පුබ්බෙනාපරං
විසෙසාවහා න හොති, අනභිසච්චිතො විය
ආහාරො පුරිසස්ස යොගිතො චිත්තස්ස
අහිරුචිං න උප්පාදෙති, තෙන තං නිරස්සාදං
හොති. තථා භාවනාය සම්මදෙව
වීථිපට්ඨත්තියා අහාවෙන උපසමසුඛං න
චිත්තෙති, තෙනපි චිත්තං නිරස්සාදං හොති.
තෙන චුත්තං “පඤ්ඤාපයොග...පෙ....
නිරස්සාදං හොති’’ති.

තස්ස සංවෙගුප්පාදනාඤ්ච පසාදුප්පාදනාඤ්ච
තිකිච්ඡනන්ති තං දස්සන්තො “අට්ඨ
සංවෙගවත්ථුනී” තිආදිමාහ. තත්ථ
ජාතිජරාඛ්‍යාධිමරණානි යථාරහං සුගතියං
දුග්ගතියඤ්ච භොන්තිති තදඤ්ඤමෙව
පඤ්චවිධබන්ධනාදිබ්‍රූප්පිපාසාදිඅඤ්ඤමඤ්ඤවි
බාධනාදිභෙතුකං අපායදුක්ඛං දට්ඨබ්බං. තයිදං
සබ්බං තෙසං තෙසං සත්තානං
පච්චුප්පන්තභවනිස්සිතං ගහිතන්ති අතීතෙ
අනාගතෙ ච කාලෙ වට්ටමුලකදුක්ඛානි විසුං
ගහිතානියෙව. යෙ පන සත්තා
ආහාරූපජීවිතො තත්ථ ච
උට්ඨානඵලූපජීවිතො, තෙසං අඤ්ඤෙහි
අසාධාරණං ජීවිකදුක්ඛං අට්ඨමං සංවෙගවත්ථු
ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. අයං වුච්චති සමයෙ
සම්පහංසනාති අයං සම්පහංසිතබ්බසමයෙ
චුත්තනයෙන සංවෙගජනනවසෙන වෙච
පසාදුප්පාදනවසෙන ච සම්මදෙව පහංසනා,
සංවෙගජනනපුබ්බකපසාදුප්පාදනෙන
භාවනාවිත්තස්ස තොසනාතිඅත්ථො.

සම්මාපට්ඨපත්තිං ආගම්මාති
ලීනුද්ධච්චවිරහෙන සමථවීථිපට්ඨපත්තියා ච
සම්මදෙව භාවනාපට්ඨපත්තිං ආගම්ම.

අලීනන්ති ආදීසු කොසඡ්ඡපක්ඛිකානං
ධම්මානං අනධිමත්තතාය අලීනං,
උද්ධච්චපක්ඛිකානං අනධිමත්තතාය
අනුද්ධතං, පඤ්ඤාපයොගසම්පත්තියා
උපසමසුඛාධිගමෙන ච අනිරස්සාදං, තතො ඵච
ආරම්මණෙ සමඡ්ඡවත්තං
සමථවීථිපට්ඨපත්තඤ්ච. තත්ථ අලීනතාය
පග්ගහෙ, අනුද්ධතාය ච නිග්ගහෙ,
අනිරස්සාදතාය සම්පහංසනෙ න ඛ්‍යාපාරං
ආපඡ්ඡති. අලීනානුද්ධච්චතාහි ආරම්මණෙ
සමඡ්ඡවත්තං, අනිරස්සාදතාය
සමථවීථිපට්ඨපත්තං, සමඡ්ඡවත්තියා චා අලීනං
අනුද්ධතං, සමථවීථිපට්ඨපත්තියා
අනිරස්සාදන්ති දට්ඨබ්බං. අයං චුච්චති සමයෙ
අඡ්ඤාපෙක්ඛනතාති අයං
අඡ්ඤාපෙක්ඛිතබ්බසමයෙ චිත්තස්ස
පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු
ඛ්‍යාවටතාසඬ්ඛාතං පට්ඨපක්ඛං අහිභුයා
උපෙක්ඛනා චුච්චති. ඵසාති

සමාධිබ්‍රහ්මචරිණී අනුප්පත්තො
උප්පජ්ජති. අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපූරී
භොතීති එතෙන නිප්පරියායතො
සමාධිවෙපුල්ලප්පත්තොපි අරහා එවාති
දස්සෙති.

අනුරොධවීරොධපහානවසෙන
මජ්ඣිමනිකායෙ
උපෙක්ඛාසමිබ්‍රහ්මචරිණීසංඝායා කාරණං තස්මිං
සති සිජ්ඣනතො, අසති ච අසිජ්ඣනතො,
සො ච මජ්ඣිමනිකායෙ විසයවසෙන
දුට්ඨොති ආහ “සත්තමජ්ඣිමනිකා
සච්චාරමජ්ඣිමනිකා”ති. තදුභයවසෙන චස්ස
විරුජ්ඣනං පස්සද්ධිසමිබ්‍රහ්මචරිණීසංඝායා
භාවනාය එව දුරීකතන්ති අනුරුජ්ඣනස්සෙව
පහානවිධිං දස්සෙත්තො
“සත්තමජ්ඣිමනිකා”ති ආදිමාහ. තථා හිස්ස
සත්තසච්චාරකෙලායනපුග්ගලපරිවජ්ජනං
“උප්පත්තියා කාරණං”න්ති වුච්චති.
උපෙක්ඛාය හී විසෙසතො රාගො පටිපක්ඛො,
තතො රාගබ්‍රහ්මචරිණීසංඝායා උපෙක්ඛා
“විසුද්ධිමග්ගො”ති වුච්චති. ද්විභාකාරෙහීති
කම්මස්සකතාපච්චවෙක්ඛණං.

අත්තසුඤ්ඤතාපච්චවෙක්ඛණන්ති ඉමෙහි
ද්වීහි කාරණෙහි. ද්වීහෙවාති අවධාරණං
සඬ්ඛාරසහිතාය සඬ්ඛ්‍යාසමානතාය
දස්සනත්ථං. සඬ්ඛ්‍යා ඵච හෙත්ථ සමානං, න
සඬ්ඛ්‍යෙය්‍යං සබ්බථා සමානන්ති.

අස්සාමිකභාවො අනත්තනියතා. සති හි
අත්තනි තස්ස කිඤ්චනභාවෙන චීවරං අඤ්ඤං
වා කිඤ්චි අත්තනියං නාම සියා, සො පන
කොචි නත්ථෙච්චාති අධිජ්ජායො.

අනද්ධනියන්ති, න අද්ධානක්ඛමං, න
චිරට්ඨාසි ඉත්තරං අනිච්චන්ති අත්ථො.
තාවකාලිකන්ති තස්සෙව වෙච්චනං.

මමායතීති මමත්තං කරොති. මමාති
තණ්භාය පරිග්ගස්භ තිට්ඨති. ධනායන්තාති
ධනං දබ්බං කරොන්තා. අස්සාති
උපෙක්ඛාසම්ඛොජ්ඣධිගස්ස
අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිජුරී භොති. තථා
හි අරහතො ඵච ඡළඬිගුපෙක්ඛානිජ්චත්ති.

අසුභාරම්මණා ධම්මාති අසුභජ්ජකාරා
අසුභකුධානස්ස ආරම්මණභූතා ධම්මා. කාමං
ඉන්ද්‍රියබද්ධාපි කෙසාදයො අසුභජ්ජකාරා ඵච,
විසෙසතො පන ජිගුච්ඡිතබ්බෙ ජිගුච්ඡාවහෙ

ගණ්භන්තො “දසා”ති ආහ. යථා
මනසිකරොතො සභාවසරසතො තත්ථ
අසුභසඤ්ඤා සන්තිට්ඨති, තථා පවත්තො
මනසිකාරො උපායමනසිකාරො. අසුභෙ
අසුභපටික්කුලාකාරස්ස උග්ගණ්භනං, යථා වා
තත්ථ උග්ගහනිමිත්තං උප්පජ්ජති, තථා
මනසිකාරො අසුභනිමිත්තස්ස උග්ගහො.
උපචාරප්පනාවහාය අසුභභාවනාය
අනුයුඤ්ජනා අසුභභාවනානුයොගො.

මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං සුට්ඨු
සුසංවරණෙ සති අවසරං අලභන්තො
කාමච්ඡන්දො පහීයතෙව, තථා භොජනෙ
මත්තඤ්ඤානො මිතාහාරස්ස
ථිතමිද්ධාහිභවාභාවා ඔතාරං අලභමානො
කාමච්ඡන්දො පහීයති. යො පන ආහාරෙ
පටික්කුලසඤ්ඤං තඛ්ඛිපරිණාමස්ස
තදාධාරස්ස තස්ස ච උදරියභූතස්ස අතිවීය
ජෙගුච්ඡතං, කායස්ස ච ආහාරතිට්ඨකතං
සම්මදෙව ජානාති, සො සඛ්ඛසො භොජනෙ
පමාණස්ස ජානනෙන විසෙසතො භොජනෙ
මත්තඤ්ඤා නාම. තස්ස කාමච්ඡන්දො
පහීයතෙව, අට්ඨකථායං පන අප්පාහාරතංයෙව

දස්සෙතො “චතුත්ත”ත්තිආදි චූත්තං.
අසුභකම්මිකතිස්සත්ථෙරො දත්තට්ඨිදස්සාවී.
පහීනස්සාති වික්ඛම්භනවසෙන පහීනස්ස.
අහිධම්මපරියායෙන සබ්බොපි ලොභො
කාමච්ඡන්දනීවරණන්ති “අරහත්තමග්ගෙන
ආයතිං අනුජ්ජාදො”ති චූත්තං.

මෙජ්ජති හිතඵරණවසෙන සිනිය්හතීති
මිත්තො, හිතෙසි පුග්ගලො, තස්මිං මිත්තෙ
භවා, මිත්තස්ස වා එසාති මෙත්තා, හිතෙසිතා.
සා එව පටිපක්ඛතො චෙතසො විමුත්තීති
මෙත්තාවෙතොවිමුත්තී. තත්ථ මෙත්තායනස්ස
සත්තෙසු හිතඵරණස්ස උජ්ජාදනං පවත්තනං
මෙත්තානිමිත්තස්ස උග්ගහො. තෙනාහ
“ඔදිස්සකා”තිආදි.

තත්ථ අත්තපියසභායමජ්ඣත්තවෙරිවසෙන
ඔදිස්සකතා. සිමාසම්භෙදෙ කතෙ
අනොදිස්සකතා. එකාදිදිසාඵරණවසෙන
දිසාඵරණතා මෙත්තාය උග්ගණ්හතෙ
වෙදිතබ්බා. උග්ගහො යාව උපචාරා
දට්ඨබ්බො. උග්ගහිතාය ආසෙවනා භාවනා,
සබ්බා ඉත්ථීයො පුරිසා අරියා අනරියා දෙවා
මනුස්සා විනිපාතිකාති සත්තොධිකරණවසෙන

පවත්නා සත්තවිධා, අට්ඨවිසතිවිධා වා, දසහි
 දිසාහි දිසොධිකරණවසෙන පවත්නා දසවිධා,
 එකෙකාය දිසාය
 සත්තාදිඉත්ථාදිඅවෙරාදිහෙදෙන
 අසිතාධිකචතුසතප්පහෙදා ව
 ඔධිසොඵරණමෙත්තා. සබ්බෙ සත්තා, පාණා,
 භූතා, පුග්ගලා, අත්තභාවපරියාපන්තාති
 එතෙසං වසෙන පඤ්චවිධා. එකෙකස්මිං
 අවෙරා භොන්තු, අඛ්‍යාපජ්ජා, අනීසා, සුඛී
 අත්තානං පරිහරන්තුති චතුධා පවත්තියා
 විසතිවිධා අනොධිසොඵරණමෙත්තා, තං
 සන්ධායාහ – “ඔධිසො...පෙ....
 භාවෙන්තස්සපී”ති. ත්වං එතස්සාතිආදිනා
 කම්මස්සකතාපච්චවෙක්ඛණං දස්සෙති.
 පටිසඬ්ඛානෙ ඨිතස්සාති කොධෙ
 යථාචුත්තස්ස ආදීනවස්ස තප්පට්ඨකතො
 අකොධෙ මෙත්තාය ආනිසංසස්ස ව
 පටිසඬ්ඛානෙ සම්මදෙව ජානනෙ.
 සෙවන්තස්සාති හජන්තස්ස ඛ්‍යාපාදො පභීයති.

අතිභොජනෙ නිමිත්තග්ගාහොති ආහාරස්ස
 අධිකභොජනෙ ටීනමිද්ධස්ස නිමිත්තග්ගාහො,
 “එත්තකෙ භුත්තෙ ටීනමිද්ධං උප්පජ්ජති,

එත්තකෙ නො” ති ටිනමිද්ධස්ස
කාරණාකාරණාග්ගාහොති අත්ථො. දිවා
සුරියාලොකන්ති දිවා ගහිතනිමිත්තං.
සුරියාලොකං, රත්තියං මනසිකරොන්තස්සපිති
එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතඛ්ඛො. ධුතඬිගානං
වීරියනිස්සිතත්තා චුත්තං
“ධුතඬිගනිස්සිතසජ්ජායකථායපි” ති.

කුක්කුච්චමිපි කතාකතානුසොචනවසෙන
පවත්තමානං චෙතසො අචුපසමාවහතාය
උද්ධච්චෙන සමානලක්ඛණමෙවාති තදුභයස්ස
පහානකාරණං දස්සෙන්තො භගවා – “අත්ථී,
හික්ඛවෙ, චෙතසො චුපසමො” තිආදිමාහ.
තස්මා බාහුසච්චාදි තස්ස පහානකාරණන්ති
දස්සතුං “අපිච ඡ ධම්මා” තිආදිමාහ. තත්ථ
බහුස්සුතස්ස ගන්ථතො, අත්ථතො ධම්මං
විචාරෙන්තස්ස අත්තවෙදාදිපට්ඨාහසම්භවතො
වික්ඛෙපො න හොති. යථාවිහිතපට්ඨත්තියා
යථාධම්මපට්ඨකාරජ්ජත්තියා ච විජ්ජට්ඨාරො
අනවසරොවාති “බාහුසච්චෙනපි...පෙ....
උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහීයතී” ති චුත්තං.
යදග්ගෙන බහුස්සුතස්ස පට්ඨසඬ්ඛානවතො
උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහීයතී, තදග්ගෙන

පරිපූර්ණකතාවිනයපකතඤ්ඤතාහිපි තං
පහීයතීති දට්ඨබ්බං. වුද්ධසෙවිතා ච
වුද්ධසිලිතං ආවහතීති වෙතසො
වූපසමකරත්තා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස
පහානකාරී වුත්තා, වුද්ධභාවං පන
අනපෙක්ඛිත්වා විනයධරා කුක්කුච්චවිනොදකා
කල්‍යාණමිත්තාති දට්ඨබ්බා. වික්ඛෙපො ච
හික්ඛුනං යෙහුයොන කුක්කුච්චහෙතුකො
හොතීති

“කප්පියාකප්පියපරිපූර්ණබහුලස්සා”තිආදිනා
විනයනසෙනෙව පරිපූර්ණකතාදයො නිද්දිට්ඨා.
පහීනෙ උද්ධච්චකුක්කුච්චෙති නිද්ධාරණ
භුම්මං. කුක්කුච්චස්ස දොමනස්සසහගතත්තා
අනාගාමීග්ගෙන ආයතීං අනුප්පාදො
වුත්තො.

කුසලාකුසලා ධම්මාතිආදීසු යං චත්තබ්බං,
තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. කාමං
බාහුසච්චපරිපූර්ණකතාහි අට්ඨවත්ථුකාපි
විචිකිච්ඡා පහීයති, තථාපි
රතනත්තයවිචිකිච්ඡාමුලිකා සෙසවිචිකිච්ඡාති
කත්වා වුත්තං “තීණි රතනානි ආරබ්භා”තිආදි.
විනයෙ පකතඤ්ඤතාය ච සති සික්ඛාය

කඩ්බාය අසම්භවො එව, තථා
රතනත්තයගුණාවබ්බොධෙ සති පුබ්බන්තාදීසු
සංසයස්සාති ආහ – “විනයෙ” තිආදි.
ඔකප්පනීයසද්ධා සද්ධෙය්‍යවත්ථුං
අනුපවිසිත්වා විය අධිමුච්චනං, තඤ්ච තථා
අධිමොක්ඛුප්පාදනමෙව. සද්ධාය
නිත්තපොණපබ්භාරතා අධිමුත්ති.
අරහත්තෙන කුටං ගණ්ඨි සත්තපි
බොජ්ඣංගිභෙ විත්ථාරෙත්වා දෙසනාය
ඔසාපිත්තා.

ආහාරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අසුභකම්මට්ඨානනිද්දෙසවණ්ණනා

උද්ධුමානකාදිපදත්ථවණ්ණනා

102. “අවිඤ්ඤාණකාසුහෙසු”ති ඉදං
උද්ධුමානකාදීනං සභාවදස්සනවසෙන චුත්තං.
තස්මා භූතකථනමත්තං දට්ඨබ්බං, න
සවිඤ්ඤාණකඅසුභස්ස අකම්මට්ඨානභාවතො.
තථා හි වක්ඛති “න කෙවලං මතසරීර”න්තිආදි
(විසුද්ධි. 1.122). උද්ධං ජීවිතපරියාදානාති
ජීවිතක්ඛයතො උපරි මරණතො පරං.
සමුග්ගතොති උට්ඨිතො. උද්ධුමානත්තාති
උද්ධං උද්ධං ධුමානත්තා සුනත්තා.
උද්ධුමානමෙව උද්ධුමානකන්ති ක-කාරෙන
පදවඨ්ඨනමාහ අනත්ථත්තරතො යථා “ජිතකං
ලොහිතක”න්ති. පටික්කුලත්තාති
ජිගුච්ඡනීයත්තා. කුච්ඡිතං උද්ධුමානං
උද්ධුමානකන්ති කුච්ඡනත්ථෙථ වා අයං ක-
කාරොති දස්සෙතුං චුත්තං යථා “පාපකො
කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති”ති (මහාව. 285;
පරි. 325; දී. නි. 2.149; අ. නි. 5.213).
තථාරූපස්සාති “භස්සා විය වායුනා”තිආදීනා
යථාරූපං චුත්තං, තථාරූපස්ස.

සෙතරත්තෙහි පරිහින්නං විමිස්සිතං නීලං
විනීලං, පුරිමවණ්ණවිපරිණාමභූතං වා නීලං
විනීලං.

පරිහින්නට්ඨානෙසු කාකකච්චිකාදීහි.
විස්සන්දමානපුබ්බන්ති විස්සවන්තපුබ්බං, තහං
තහං පග්ගරන්තපුබ්බන්ති අත්ථො.

අපධාරිතන්ති විවටං උග්ගාටිතං. බිත්තන්ති
ඡඩ්ඞිතං, සොණසිඞ්ගාලාදීහි විසුං කත්වා
බාදනොන සරීරසඞ්ඝාතනො ලුඤ්චිත්වා තහං
තහං ඡඩ්ඞිතං. විවිධං බිත්තන්ති වික්ඛිත්තං.

පුරිමනෙයනාති “විවිධං බිත්ත”න්තිආදිනා
පුබ්බෙ චුත්තනෙයන. සත්ථෙත හනිත්වාති
වෙරීහි බග්ගකරවාලාදිනා සත්ථෙත පහරිත්වා.
චුත්තනෙයනාති “අඤ්ඤන හත්ථ”න්තිආදිනා
පුබ්බෙ චුත්තනෙයන.

අබ්හන්තරතො නික්ඛමන්තෙහි කිමීහි
පග්ගරන්තකිමිකුලං පුලුවකන්ති ආහ
“කිමිපරිපුණ්ණස්සා”ති.

උද්ධුමාතකාදීහි ආමකසුසානාදීසු
ඡඩ්ඞිතාසුභාති. නිස්සායාති පටිච්ච තානිපි
ආරබ්හ. නිමිත්තානන්ති

උග්ගහපටිභාගනිමිත්තානං. එතානෙව
උද්ධුමාතකාදීනෙව නාමානි.

උද්ධුමාතකකම්මට්ඨානවණ්ණනා

103. භාවෙනුකාමෙතාති උප්පාදෙනුකාමෙන.
තෙතාති ආචරියෙන. අස්සාති යොගිනො.
අසුහනිමිත්තත්ථායාති අසුහනිමිත්තස්ස
උග්ගණ්හනත්ථාය, අසුහෙ වා
උග්ගහනිමිත්තස්ස අත්ථාය. ගමනවිධානන්ති
ගමනවිධි. යෙන විධිනා ගන්තබ්බං, සො විධි.
උග්ගහනිමිත්තස්ස උප්පන්තකාලතො පට්ඨාය
පථවීකසිණෙ චුත්තං පටිපජ්ජනවිධිං සන්ධායාහ
“අප්පනාවිධානපරියොසාන”න්ති.

104. තාවදෙවාති සුතක්ඛණෙයෙව.
අතිත්ථෙත පුණ්ණනදීආදිං පක්ඛන්දන්තෙන
විය අනුපවිසන්තෙන විය. කෙදාරකොට්ඨාති
කෙදාරමරියාදාය. විසභාගරූපන්ති
බෙත්තරක්ඛිකාදිවිසභාගවත්ථුරූපං. සරීරන්ති
උද්ධුමාතකකලෙවරං. අධුනාමතන්ති අචිරමතං
උද්ධුමාතකභාවං අප්පත්තං. තක්කයතීති
සම්භාවෙති භාරියං කත්වා න මඤ්ඤති.

105. රූපසද්දාදීති එත්ථ අමනුස්සානං
 රූපෙහි, සිහඛ්‍යග්ග්‍යාදීනං සද්දාදීහි,
 අමනුස්සානම්පි වා රූපසද්දාදීහි. තථා
 සිහඛ්‍යග්ග්‍යාදීනන්ති යථාරහං යොජෙතඛ්ඛං.
 අනිට්ඨාරම්මණාහිභූතස්සාති හෙරවාදිභාවෙන
 අනිට්ඨෙහි ආරම්මණෙහි අහිභූතස්ස
 අජ්ඣෙක්ඛාත්ථට්ඨස්ස. න පට්ඨස්සායාතිති
 විදාහවසෙන ආසයෙන න තිට්ඨති,
 උච්ඡඨිචෙතඛ්ඛං හොතිති අත්ථො. අඤ්ඤොති
 අමනුස්සාදීනං වසෙන වා අඤ්ඤථා වා
 චුත්තජ්ජකාරතො අඤ්ඤො ආබාධො හොති.
 සොති සඨ්ඨස්සත්ථෙරො, අහිඤ්ඤොතහික්ඛු වා.
 යස්සානෙන ආරොචිතං, සො. කතකම්මාති
 කතථෙය්‍යකම්මා. අකතකම්මාති ථෙය්‍යකම්මං
 කාතුකාමා. කතකම්මා පන ඉධාධිජ්ජෙතා.
 තස්මා තෙති කතකම්මා වොරා. සහ ඔඨ්ඨිචෙතාති
 සහොඨ්ඨිං, ථෙතෙත්ථා ගහියමානහණ්චෙන
 සද්ධිත්ති අත්ථො. යජමානොති යඤ්ඤං
 යජන්තො යඤ්ඤසාමිකො. “අද්ධා ඉමාය
 පට්ඨස්සායා ජරාමරණතො මුච්චිස්සාමි” ති
 ජිතිසොමනස්සං උජ්ජාදෙත්ථා.

එවං ගමනවිධානං එකදෙසෙන වත්ථා ඉදානි
 අට්ඨකථාසු ආගතනයෙන තං දස්සෙතුං

“අවිඨකථාසු චුත්තෙන විධිනා” තිආදිමාහ.
තත්ථ උග්ගණ්හන්තොති උග්ගණ්හනහෙනු.
එකොති අයං එක-සද්දො අසභායත්ථො, න
අඤ්ඤාදිඅත්ථොති “අදුතියො” ති චුත්තං. යථා
වණ්ණාදිතො වචත්ථානං එකංසතො
සමුදිතමෙව ඉච්ඡිතබ්බං සබ්බත්ථකභාවතො, න
තථා සන්ධිආදිතොති දස්සනත්ථං.

“වණ්ණතොපී” තිආදිනා ඡසු යානොසු
සම්පිණ්ඩනත්ථො පී-සද්දො ගහිතො. පුන
එකො අදුතියොතිආදි ගහිතනිමිත්තස්ස
යොගිතො නිවත්තිත්ථා වසනට්ඨානගමනං
සන්ධාය චුත්තං. තබ්බාගීයඤ්ඤොති
තප්පක්ඛියංයෙව

අසුහනිමිත්තමනසිකාරසහිතමෙව. ආසනං
පඤ්ඤපෙතීති නිසජ්ජං කප්පෙති. යං පන
“අසුහනිමිත්තදිසාහිමුඛෙ භූමිප්පදෙසෙ” ති
(විසුද්ධි. 1.113) වක්ඛති, තම්පි ඉමමෙවත්ථං
සන්ධාය චුත්තං. න හී කෙවලෙන
දිසාහිමුඛභාවෙන කිඤ්චි ඉජ්ඣති.

සමන්තා නිමිත්තුපලක්ඛණාති
උද්ධුමාතකස්ස සමන්තා
පාසාණාදිනිමිත්තසල්ලක්ඛණා.
අසම්මොහත්ථාති උග්ගහනිමිත්තෙ උපට්ඨිතෙ

උප්පජ්ජනකසම්මොහවිගමත්ථා.
එකාදසවිධෙනාති චණ්ණාදිවසෙන
එකාදසවිධෙන. උපනිබන්ධනත්ථොති
අසුභාරම්මණෙ විත්තං උපනෙත්වා
නිබන්ධනත්ථො. වීථිසම්පට්ඨාදනත්ථාති
කම්මට්ඨානවීථියා සම්මදෙව පට්ඨාදනත්ථා.
පුඤ්ඤකිරියවත්ථු අධිගතං හොතීති සම්බන්ධො.

106. තස්මාති යස්මා අසුභනිමිත්තස්ස
උග්ගණ්හනං අරියමග්ගපදට්ඨානස්ස
පට්ඨමජ්ඣානස්ස අධිගමුපායො, යස්මා චා
“අසුභනිමිත්තං උග්ගණ්හන්තො එකො
අදුතියො ගච්ඡතී” ති චුත්තං, තස්මා.
විත්තසඤ්ඤත්තත්ථායාති
සරීරසභාවසල්ලක්ඛණෙන, සංවෙගජනනෙන ච
අත්තනො විත්තස්ස සඤ්ඤත්තිඅත්ථං
සඤ්ඤාපනත්ථං. “විත්තසඤ්ඤත්තත්ථායා” ති චා
පායො, කිලෙසවසෙන අසංයතස්ස විත්තස්ස
සංයමනත්ථං දමනත්ථං, න කම්මට්ඨානත්ථන්ති
අත්ථො. කම්මට්ඨානසීසෙනාති කම්මට්ඨානෙන
සීසභුතෙන, තං උත්තමඛිගං පධානං කාරණං
කත්ථා. මූලකම්මට්ඨානන්ති පකතියා අත්තනා
කාලෙන කාලං පරිහරියමානං
බුද්ධානුස්සතිආදිසබ්බත්ථකකම්මට්ඨානං.

“කම්මට්ඨානසීසෙන ගච්ඡාමී” ති තං
අවිස්සජ්ජෙත්වා. තෙනාහ “තං
මනසිකරොත්තෙනෙවා” ති.

සුපට්ඨිතභාවසම්පාදනෙනාති මූලකම්මට්ඨානෙ
සුට්ඨු උපට්ඨිතභාවස්ස සම්පාදනෙන. එවං හි සති
අසම්මුට්ඨා නාම භොති. ඛහිද්ධා
පුටුත්තාරම්මණෙ අජ්ජවත්තිත්වා
කම්මට්ඨානෙයෙව පවත්තමානං මානසං
අඛහිගතං නාම. තථාභූතෙන වානෙන
රුපින්ද්‍රියානි අජ්ජවත්තිකච්චානි කතානි
භොත්තීති ආහ “මනච්ඡට්ඨානං...පෙ....
ගත්තඛ්ඛ” ති.

ද්වාරං සල්ලක්ඛෙනඛ්ඛන්ති විහාරෙ
පුරත්ථිමාදීසු දිසාසු අසුකදිසාය ඉදං ද්වාරං,
තතො එව තාය දිසාය සල්ලක්ඛිතෙන
අසුකද්වාරෙන නික්ඛන්තොමිහීති ද්වාරං
උපධාරෙතඛ්ඛං. තතොති ද්වාරසල්ලක්ඛණතො
පච්ඡා. යෙන මග්ගෙන ගච්ඡති සයං.
නිමිත්තට්ඨානන්ති අසුහනිමිත්තස්ස
ගණ්හනට්ඨානං. ආහාරං ඡඩ්ඛාපෙය්‍යාති වමනං
කාරාපෙය්‍ය. කණ්ටකට්ඨානන්ති
කණ්ටකවත්තං යානං.

107. දිසා වචන්ථපෙතබ්බාති සඬබෙපතො
චුත්තමත්ථං විවරිතුං “එකස්මිං භී”තිආදි චුත්තං.
බායතීති උපට්ඨාති. කම්මනියන්ති භාවනාය
කම්මක්ඛමං. උබ්බාළ්භස්සාති බාධිතස්ස.
විධාවතීති නානාරම්මණෙ විසරති. උක්කම්මාති
උජුකං අනුචාතතො අපක්කම්ම. මතකලෙවරං
සුචුඡ්ඡනස්ස යෙහුයොන භයතො උපට්ඨාතීති
ආහ “අච්චාසන්තෙ භයමුඡ්ඡජ්ජතී”ති.
අනුපාදන්ති පාදසමීපං. යත්ථ ධීතස්ස සුබෙන
ඕලොකෙතුං සක්කා, තං ඕලොකෙන්තස්ස
ඵාසුකට්ඨානං.

108. සමන්තාති සමන්තතො. පුන සමන්තාති
සාමන්තා සමීපෙ. කච්ඡකොති කාලකච්ඡකො,
“පිලක්ඛො”තිපි වදන්ති. කජීතතොති
පිඡ්ඡලිරුක්ඛො. සින්දීති බුද්දකඛඡ්ඡරී.
කරමන්දාදයො පාකටා ඵව. සාමාති සාමලතා.
කාලවල්ලීති කාලවණ්ණො අපත්තිකා ඵකා
ලතාජාති. පුතිලතාති ඡීවනවල්ලි, යා
“ගලොචී”ති චුච්චති.

109. තං නිමිත්තකරණාදි ඉධෙව යථාචුත්තෙ
පාසාණාදිනිමිත්තකරණෙ ඵව අන්තොගධං
පරියාපන්තං. සනිමිත්තං කරොතීති සහ

නිමිත්තං කරොති, අසුභං පාසාණාදිනිමිත්තෙන
 සහ කරොති වචන්ථපෙනි. අථ වා අසුභනිමිත්තං,
 පාසාණාදිනිමිත්තඤ්ච සහ එකජ්ඣං
 කරොන්තො වචන්ථපෙන්තො “සනිමිත්තං
 කරොති”ති චුන්තො. සමානකාලතාදීපකෙන හි
 සහ-සද්දෙන අයං සමාසො යථා “සචක්කං
 දෙහී”ති. තයිදං නිමිත්තකරණං අපරාපරං
 සල්ලක්ඛණෙන හොති, න එකචාරමෙචාති ආහ
 “පුනඡ්ඡුතං වචන්ථපෙන්තො හි සනිමිත්තං
 කරොති”ති. ද්වෙනි පාසාණාසුභනිමිත්තාති.
 සමාසෙන්වා සචිගහෙන්වා එකජ්ඣං කත්වා.
 සාරම්මණන්ති අසුභාරම්මණෙන සද්ධිං
 පාසාණාදිං සමානාරම්මණං කරොති, සහ වා
 ආරම්මණං කරොති, එකාරම්මණං විය උභයං
 ආරම්මණං කරොති, එකජ්ඣං විය ච අපරාපරං
 සල්ලක්ඛෙන්තො පාසාණාදිං,
 අසුභනිමිත්තඤ්චාති ද්වයං ආරම්මණං
 කරොතීති අත්ථො.

අත්තනියොති සකො. වණ්ණන්ති සුතං.
 සභාවෙන සරසෙනාති
 උද්ධුමාතකභාවසච්චාතෙන අත්තනො
 ලක්ඛණෙන, පරෙසං ඡ්ඣවිජුඡ්ඡපාදනසච්චාතෙන

අත්තනො කිව්වෙන ව, සභාවො එව වා තථා
නිප්ප්ඡනතො “රසො” ති චුත්තො.

110. ඡබ්බිධෙන නිමිත්තං ගහෙතබ්බන්ති
වණ්ණාදිනා ඡප්පකාරෙන තාව
උද්ධුමාතකඅසුහනිමිත්තං ගහෙතබ්බං. කෙච්චි
“කලෙවරස්ස දීසරස්සාදිප්පමාණෙන සද්ධිං
සත්තවිධෙනා” ති වදන්ති, තං අට්ඨකථායං
නත්ථි. ලිඛිගතොති එත්ථ ලිඛිගං නාම වයො
ලිඛිගං, න ථනමස්සුආදි ඉත්ථිපුරිසලිඛිගන්ති
දස්සෙත්තෙන “ඉත්ථිලිඛිගං වා” තිආදි චුත්තං.
ධීතස්ස සත්තස්ස ඉදං සරීරන්ති සම්බන්ධො.
උද්ධුමාතකසණ්ඨානවසෙනෙව, න
පාකතිකසණ්ඨානවසෙන. එතෙන යදි තත්ථ
කොච්චි අනුද්ධුමාතකභාවප්පත්තො පදෙසො
සියා, සො න ගහෙතබ්බොති දස්සෙති.
ඔලාරිකාවයවවසෙන ඉදං සණ්ඨානවචත්ථානං,
න සුබ්බුමාවයවවසෙනාති සීසසණ්ඨානාදිකං
නවවිධමෙව සණ්ඨානං ගහිතං.

ඉමිස්සා දිසායාති ඉමිස්සා පුරත්ථිමාය,
දක්ඛිණපච්ඡිමඋත්තරාය දිසාය, අනුදිසාය වා
ධීතොති යොජනා. ඉමස්මිං නාම ඔකාසෙ
හත්ථාති ඉමස්මිං නාම භූමිප්පදෙසෙ ඉමස්ස

කළෙවරස්ස හත්ථා යිතාති වචත්ථපෙතබ්බන්ති
යොජනා.

අධො පාදතලෙනාතිආදි නාහියා හෙට්ඨා
අධො, තතො උද්ධං උපරීති ඉමස්ස
වචත්ථානස්ස වසෙන චුත්තං. හත්ථපරිච්ඡේදො
හෙට්ඨා අභිගුලිඅග්ගෙන උපරි අංසකුටසන්ධිනා
තිරියං තචපරියන්තෙන ගහෙනබ්බො. එස
නයො පාදපරිච්ඡේදාදීසුපි. යත්තකං වා පන
යානං ගණ්හතීති සවෙ සබ්බං සරීරං
පරිච්ඡන්දිත්වා ගහෙනුං න සක්කොති, පදෙසො
තස්ස උද්ධුමාතො, සො යත්තකං සරීරප්පදෙසං
උද්ධුමාතකචසෙන ඤාණෙන පරිග්ගණ්හාති,
තත්තකමෙව යථාපරිග්ගහිතමෙව. ඉදං ඊදිසන්ති
ඉදං හත්ථාදිකං ඊදිසං එවමාකාරං.
උද්ධුමාතකන්ති යථාසභාවතො
පරිච්ඡන්දිතබ්බං. විසභාගෙ සරීරෙ
ආරම්මණන්ති කම්මට්ඨානං පටික්කුලාකාරො
න උපට්ඨාති න බායති, සුභතො උපට්ඨහෙයා.
තෙනාහ “විජ්චන්දනස්සෙව පච්චයො
හොතී”ති, කිලෙසපරිජ්චන්දනස්සෙව නිමිත්තං
හොතීති අත්ථො. උග්ඝාවිතාපීති
උද්ධුමාතභාවප්පත්තාපි, සබ්බසො
කුථිතසරීරාපීති වා අත්ථො. ස්වායමත්ථො

පයමපාරාජිකෙ (පාරා. 67 ආදයො) විනීතවත්ථුහි දීපෙනබ්බො.

111. ආසෙවිතකම්මට්ඨානොති

අසුභකම්මට්ඨානෙ කතපරිවයො.

සොසානිකඪිගාදීනං වසෙන පරිහතධුතඪිගො.

චතුධාතුචචත්ථානවසෙන පරිමද්දිකමහාභුතො.

සලක්ඛණතො ඤාණෙන පරිග්ගහිතසඪ්ඛාරො.

පච්චයපරිග්ගහවසෙන චචත්ථාපිතනාමරුපො.

සලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනාය උක්කංසනෙන

සුඤ්ඤතානුපස්සනාබලෙන

උග්ගාටිතසත්තසඤ්ඤො. විපස්සනාය

පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධිසම්පාපනෙන

කතසමණධම්මො. තතො ඵච සබ්බසො

කුසලවාසනාය, කුසලභාවනාය ච පුරණෙන

වාසිතවාසනො භාවිතභාවනො.

විචට්ඨුපනිස්සයකුසලබ්භෙන සබ්භො. ඤාණස්ස

පරිපක්කභාවෙන ඤාණුත්තරො. යථාචුත්තාය

පටිපත්තියා කිලෙසානං තනුකරණෙන

අප්පකිලෙසො.

ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානෙයෙවාති

උද්ධුමාතකාදිඅසුභස්ස යත්ථ යත්ථ

ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානෙ ඵච, තාදිසස්ස

කාලවිසෙසො, අසුභස්ස පදෙසවිසෙසො චා

අපෙක්ඛිතබ්බො නත්ථීති අත්ථො. නො වෙ ඵචං
 උපට්ඨාතීති ඵචං යථාචුත්තපුරිසවිසෙසස්ස විය
 පටිභාගනිමිත්තං නො වෙ උපට්ඨාතී. ඵචං
 ඡබ්බිධෙනාති ඵචං චුත්තාකාරෙන
 වණ්ණාදිවසෙන ඡබ්බිධෙන. පුනථීති පි-සද්දො
 සම්පිණ්ඩනත්ථො. තෙන නිමිත්තග්ගහණවිධිං
 සම්පිණ්ඩෙති, න පඤ්චවිධතං. ඡබ්බිධෙන හි
 පුබ්බො නිමිත්තග්ගහණං විහිතං.

112. අසීතිසතසන්ධිකොති සබ්බෙපි

සන්ධියො තදාපි අත්ථෙචාති දස්සනත්ථං චත්ථා
 උද්ධුමාතභාවෙන යෙභුයොන න පඤ්ඤායන්ති.
 යෙ පන පඤ්ඤායන්ති, තෙ චචත්ථපෙතබ්බාති
 දස්සෙතුං “උද්ධුමාතකෙ පනා”තිආදි චුත්තං.
 තත්ථ තයො දක්ඛිණහත්ථසන්ධිති
 අංසකප්පරමණිබන්ධානං වසෙන තයො
 දක්ඛිණහත්ථසන්ධියො. තථා
 වාමහත්ථසන්ධියො. කට්ඨණ්ණුගොප්ඵකානං
 වසෙන තයො දක්ඛිණපාදසන්ධියො. තථා
 වාමපාදසන්ධියො. එකො කට්ඨසන්ධිති කට්ඨා
 සද්ධිං පිට්ඨිකණ්ටකසන්ධිං සන්ධාය වදති.
 හත්ථන්තරන්ති දක්ඛිණහත්ථදක්ඛිණපස්සානං,
 වාමහත්ථවාමපස්සානඤ්ච අන්තරං විවරං.
 පාදන්තරන්ති උභින්නං පාදානං වෙමජ්ඣං.

උදරන්තරන්ති නාහිටියානසඤ්ඤිතං
 කුච්ඡිවෙමජ්ඣං, උදරස්ස වා අබ්භන්තරං.
 කණ්ණන්තරන්ති කණ්ණඡ්ඤ්ඤං. ඉති-සද්දො
 ආදිඅත්ථො, තෙන නාසච්ඡ්ඤ්ඤාදීනම්පි සඬගහො
 දට්ඨබ්බො. අක්ඛිනං, මුඛස්ස ච වසෙනාපි විචරං
 ලබ්භතෙවාති දස්සෙතුං “අක්ඛිනම්පි”තිආදි
 චුත්තං. සමන්තතොති එවං සන්ධිආදිතො
 උද්ධුමාතකං වචන්ථපෙත්තස්ස වෙ නිමිත්තං
 උපතිට්ඨති, ඉච්චෙතං කුසලං. නො වෙ,
 සමන්තතො වචන්ථපෙත්තබ්බන්ති
 වචන්ථාපනවිධිං දස්සෙතුං “සකලසරීරෙ”තිආදි
 චුත්තං. තත්ථ ඤාණං වාරෙන්වාති
 සබ්බත්ථකමෙව සරීරං ආවජ්ජෙත්වා තත්ථ
 පටික්කුලාකාරසහිතං උද්ධුමාතකභාවං ආරබ්භ
 තිරන්තරං භාවනාඤාණං පවත්තෙන්වා. යං
 යානන්ති එවං පන ඤාණං වාරෙන්තස්ස තස්මිං
 සරීරෙ යො පදෙසො විභූතො හුත්වා
 උද්ධුමාතකාකාරෙන විභූතභාවෙන උපට්ඨාති.
 උදරපරියොසානං උපරිමසරීරං.

විනිච්ඡයකථාවණ්ණනා

113. විනිච්ඡයකථාති විනිච්ඡයසහිතා
 අත්ථවණ්ණනා.
 යථාචුත්තනිමිත්තග්ගාභවසෙනාති

වණ්ණාදිතො, සන්ධිආදිතො ව
 චුත්තජ්ජකාරඋද්ධුමාතකනිමිත්තග්ගහණවසෙන
 . සුට්ඨු නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බන්ති යථා
 උග්ගහනිමිත්තං උපට්ඨහති, එවං සම්මදෙව
 අසුහනිමිත්තං ගහෙනබ්බං. ඉදානි තමෙව
 නිමිත්තස්ස සුට්ඨු ගහණාකාරං උපදිසන්තො
 “සතිං සුපට්ඨිතං කත්වා” තිආදිමාහ. තත්ථ එවං
 පුනඡ්ඡුනං කරොන්තෙනාති යථා “ඉමාය
 පටිපදාය ඡරාමරණතො මුච්චිස්සාමී” ති
 සඤ්ජාතාදරෙන සතිසම්පජ්ඤ්ඤ්ඤ්ච සුට්ඨු
 උපට්ඨපෙත්වා උද්ධුමාතකඅසුහං පට්ඨං
 ආවජ්ජිතං, එවං පුනඡ්ඡුනං තත්ථ ආවජ්ජනං
 කරොන්තෙන. සාධුකං උපධාරෙතබ්බඤ්ඤ්චෙව
 වචන්ථපෙතබ්බඤ්ඤ්චාති සක්කච්චං සතියා
 සල්ලක්ඛෙතබ්බඤ්ඤ්චෙව පඤ්ඤාය
 නිච්ඡෙතබ්බඤ්ඤ්ච. සති හි “ධාරණා” ති නිද්දිට්ඨා,
 ධාරණඤ්ඤ්චෙත්ථ සල්ලක්ඛණං. පඤ්ඤා
 “පච්චයො” ති (ධ. ස. 16) නිද්දිට්ඨා, පච්චයො
 චෙත්ථ නිච්ඡයොති. අථ වා උපධාරෙතබ්බන්ති
 සතිපුබ්බචගමාය පඤ්ඤාය උපලක්ඛෙතබ්බං. න
 හි කදාවි සතිරහිතා පඤ්ඤා අත්ථී.
 වචන්ථපෙතබ්බන්ති පඤ්ඤාපුබ්බචගමාය සතියා
 නිච්ඡිනිතබ්බං. පඤ්ඤාසහිතා එව හි සති
 ඉධාධිජ්ජෙපතා, න තබ්බිරහිතා.

අද්ධක්ඛි අපභිගාදිවසෙනාපි ඔලොකනං අත්ථිති
“උම්මිලෙන්වා ඔලොකෙන්වා” ති චුත්තං. තෙන
පරිබ්බන්තමෙව ඔලොකනං දස්සෙති. එවං
පුනඡ්ඡුනං කරොන්තස්සාති චුත්තඡ්ඡකාරෙන
චක්ඛුං උම්මිලෙන්වා ඔලොකනං, නිම්මිලෙන්වා
ආචජ්ජනඤ්ච අපරාපරං අනෙකචාරං
කරොන්තස්ස. උග්ගහනිමිත්තන්ති
උද්ධුමාතකෙ උග්ගඤ්ඤනනිමිත්තං.
සුග්ගහිතන්ති සුට්ඨු ගහිතං. යථා න විනස්සති න
පමුට්ඨං හොති, එවං ගහිතං. එකසදිසන්ති
සමානසදිසං. සමානත්ථො හි අයං එක-සද්දො,
යථා “අරියවිනයෙති වා, සජ්ජුරියවිනයෙති වා,
එසෙසෙ එකෙ එකට්ඨෙ සමෙ සමභාගෙ
තජ්ජාතෙ තඤ්ඤො වා” ති.

ආගමනකාලෙති විහාරතො සුසානං උද්දිස්ස
ආගමනකාලෙ. චුත්තනයෙනෙවාති
අතිදෙසවසෙන දීපිතම්පි අත්ථං
“එකකෙනා” ති ආදිනා සරූපතො දස්සෙති.
තත්ථ තදෙව කම්මට්ඨානන්ති
උද්ධුමාතකකම්මට්ඨානං. මූලකම්මට්ඨානන්ති
එකෙ, තදයුත්තං. උපට්ඨිතනිමිත්තං හි
කම්මට්ඨානං විස්සජ්ජෙත්වා
කම්මට්ඨානන්තරමනසිකාරො රඤ්ඤො රජ්ජං

ජඩ්ඛෙත්වා විදෙසගමනං වියාති. ආගතෙනාති
අත්තනො වසනට්ඨානං ආගතෙන.

114. අවෙලායන්ති

සඤ්ඤාචෙලාදිඅයුත්තවෙලායං. ඛිභච්ඡන්ති
විරූපං. හෙරවාරම්මණන්ති වෙතාලසදිසං
භයානකං විසයං. වික්ඛිත්තවිත්තොති
භීරුකපුරිසො විය පිසාචාදිං දිස්වා
විත්තවික්ඛෙපං පත්තො. උම්මත්තකො වියාති
යක්ඛුම්මත්තකො විය එකච්චො හොති.

ඤානවිඛින්නකොති ඤානතො විච්චුතකො
සීලවිඛින්නකමත්තවිඛින්නකා විය.

සන්ථම්භෙත්වාති

උප්පන්තපරිත්තාසචුපසමනෙන විගතකම්පතාය
නිච්චලො හුත්වා. සතිං සුපට්ඨිතන්තිආදි
සන්ථම්භනස්ස උපායදස්සනං. මතසරීරං

උට්ඨන්තිත්වා අනුබන්ධනකං නාම නත්ථි අසති
තාදිසෙ මත්තප්පයොගෙ. සොපි

උද්ධුමාතකාදිභාවමප්පත්තෙ අවිනට්ඨරූපෙ එව
ඉජ්ඤති, තථා දෙවතාධිග්ගහො, න එවරූපෙති
අධිප්පායො. සඤ්ඤාචොති

භාවනාපරිකප්පසඤ්ඤාය ජාතො. තතො එව
සඤ්ඤාසම්භවො සඤ්ඤාමත්තසමුට්ඨානො.

තාසං විනොදෙත්වාති නිමිත්තූපට්ඨානනිමිත්තං

උප්පත්තචිත්තසන්තාසං චුත්තප්පකාරෙන
විනොදෙත්වා චූපසමෙත්වා. “ඉදානි තච
පරිස්සමො සප්ඵලො ජාතො” ති භාසං ජිතිං
පමොදනං උප්පාදෙත්වා. චිත්තං
සඤ්චරාපෙතඛ්ඛන්ති භාවනාචිත්තං
පචත්තෙතඛ්ඛං මනසිකාතඛ්ඛං.

නිමිත්තග්ගාහන්ති නිමිත්තස්ස උග්ගණ්හනං,
උග්ගහනිමිත්තං. සම්පාදෙත්තොති සාධෙත්තො
නිප්ඵාදෙත්තො. කම්මට්ඨානං උපනිබන්ධතීති
භාවනං යථාචුත්තෙ නිමිත්තෙ උපනෙත්තො
නිබන්ධති. යොගකම්මං හී යොගිනො
සුඛවිසෙසානං කාරණභාවතො
“කම්මට්ඨාන”න්ති අධිප්පෙතං, යොගකම්මස්ස
වා පචත්තිට්ඨානතාය යථාඋපට්ඨිතනිමිත්තං
කම්මට්ඨානං, තං භාවනාචිත්තෙ උපනිබන්ධති.
තං පනස්ස උපනිබන්ධනං සන්ධාය චිත්තං
සඤ්චරාපෙතඛ්ඛං. එවං “විසෙසමධිගච්ඡතී” ති
චුත්තන්ති දස්සෙත්තො “තස්ස හී” තිආදිමාහ.
තත්ථ තස්සාති යොගිනො, තස්ස වා
උද්ධුමාතකාසුහස්ස. මානසං වාරෙන්තස්සාති
භාවනාචිත්තං අපරාපරං පචත්තෙන්තස්ස,
උග්ගහනිමිත්තං පුනප්පුනං මනසි
කරොන්තස්සාති අත්ථො.

115. “වීථිසම්පට්ඨපාදනත්ථා” ති පදස්ස

“කම්මට්ඨානවීථියා සම්පට්ඨපාදනත්ථා” ති අත්ථං වත්ථා තං පන කම්මට්ඨානවීථිං, තස්සා ච සම්පට්ඨපාදනවිධිං විත්ථාරතො දස්සෙතුං “සචෙ භී” ති ආදි චුත්තං. තත්ථ කතිමීති පක්ඛස්ස කතමී, කිං දුතියා, තතියාදීසු චා අඤ්ඤතරාති අත්ථො. තුණ්හීභූතෙන ගන්තුං න වට්ටති පුච්ඡන්තානං විත්තස්ස අඤ්ඤථත්තපරිහරණත්ථං.

අප්පසන්තානඤ්ඤි පසාදාය, පසන්තානඤ්ච භියොභාවාය සාසනසම්පට්ඨත්ති. නස්සතීති න දිස්සති, න උපට්ඨාතීති අත්ථො.

“ආගන්තුකපට්ඨසන්ථාරො කාතඛිඛො” ති ඉමිතා ආගන්තුකවත්තං එකදෙසෙන දස්සිතන්ති “අචසෙසානිපී” ති වත්ථා ආගන්තුකවත්තං පරිපුණ්ණං ගහෙතුං පුන ආගන්තුකග්ගහණං කතං. ගමීකවත්තාදීතීති ආදි-සද්දෙන ආවාසිකඅනුමොදනපිණ්ඩවාරිකඅනුමොදනපිණ්ඩවාරිකආරඤ්ඤිකසෙනාසනවච්චකුට්ඨත්තාදී නං සචගහො දට්ඨඛිඛො. වත්තක්ඛන්ධකෙ (චූළව. 356) හි ආගතානි මහාවත්තානි ඉධ “ඛන්ධකවත්තානී” ති චුත්තානි.

තජ්ජනීයකම්මකතාදිකාලෙ පන පාරිවාසිකාදිකාලෙ ච වරිතඛිඛානි ඉමස්ස හික්ඛුතො අසම්භවතො ඉධ නාධිප්පෙතානි.

නිමිත්තං වා අන්තරධායතීති සුසානෙ යීතං
අසුභනිමිත්තං උද්ධුමාතකභාවාපගමෙන
අන්තරධායතී. තෙනාහ “උද්ධුමාතක”න්තිආදි.
තස්මාති තෙන කාරණෙන, ඉමස්ස
කම්මට්ඨානස්ස දුල්ලභත්තාති අත්ථො.
නිසීදිත්වා පච්චවෙක්ඛිතඛිබ්බොති සම්බන්ධො.

නිමිත්තං ගහෙතො ගමනෙ විය නිමිත්තං
ගහෙත්වා නිවත්තනෙපි
යථාසල්ලක්ඛිතදිසාදිපච්චවෙක්ඛණං යාව
නිමිත්තවිනාසා පචත්තිතකිරියාය අවිච්ඡේදෙන
උපධාරණත්ථං. සති හි තස්ස
නිරන්තරුපධාරණෙ විහාරං පටිසිත්වා
නිසින්තකාලෙ කම්මට්ඨානස්ස
උපට්ඨිතාකාරො සමථනිමිත්තස්ස ගහණෙ
විත්තස්ස සමාහිතාකාරො විය පාකට්ඨො භුත්වා
උපතිට්ඨෙය්‍යාති. තෙනාහ “තස්සෙවං...පෙ....
වීථිං පටිපජ්ජති”ති. පුරිමාකාරෙන නිමිත්තස්ස
පාකට්ඨාවෙන උපට්ඨිතත්තා පුරිමාකාරෙනෙව
කම්මට්ඨානමනසිකාරො භාවනාවීථිං පටිපජ්ජති.

116. උද්ධුමාතකං නාම අතිවිය
අසුච්චුග්ගන්ධජෙගුච්ඡපටික්කුලං ඛිභච්ඡං
භයානකඤ්ච, එවරුපෙ ආරම්මණෙ
භාවනමනුසුඤ්ජන්තස්ස එවං

ආබද්ධපරිකම්මස්ස ටීරිභූතස්සෙව යොගිතො
අධිප්පායො සමිජ්ඣකීති දස්සෙතුං

“ආනිසංසදස්සාවී” තිආදි චුත්තං. එවන්ති
එවමෙව චුත්තප්පකාචරතොව

ආනිසංසදස්සාවිනා. තං රක්ඛෙය්‍යාති “අද්ධා
ඉමිනා සුඛං ජීවිස්සාමී” ති අත්තතො ජීවිතං විය
තං මණ්ණරතනං රක්ඛෙය්‍ය.

චතුර්ධාතූකම්මට්ඨානිකොතිආදි නෙසං
කම්මට්ඨානානං සුලභතාදස්සනං. තත්ථ
චතුර්ධාතූකම්මට්ඨානිකොති චතුර්ධාතූකම්මට්ඨානං
වා තත්ථ වා නියුත්තො, චතුර්ධාතූකම්මට්ඨානං වා
පරිහරන්තො. ඉතරානීති චුත්තාවසිට්ඨානි
අනුස්සතිබ්‍රහ්මවිහාරාදීති. තං නිමිත්තන්ති තං
යථාලද්ධං උග්ගහනිමිත්තං. “රක්ඛිතඛිඛ”න්ති
චත්වා රක්ඛණවිධිං පුන දස්සෙතුං
“රත්තිට්ඨානො” තිආදි චුත්තං.

117. නානා කරියති එතෙනාති නානාකරණං,
හෙදො. බිභවිජං හෙරවදස්සනං හුත්වා උපට්ඨානි
මනසිකාරස්ස අනුලාරතාය, අනුපසන්තතාය ච
ආරම්මණස්ස. තඛිබ්‍රහ්මවිහාරො
“පටිභාගනිමිත්තං චූලඛිගපච්චඛිගපුරිසො විය
උපට්ඨානී” ති ආනෙත්වා සමිඛන්ධිතඛිඛං.
ඛහිද්ධාති ගොචරජ්ඣත්තතො ඛහිද්ධා.

කාමානං අමනසිකාරාති අසුභභාවනානුභාවෙන
කාමසඤ්ඤාය දුරසමුස්සාරිතත්තා කාමගුණ
ආරබ්භ මනසිකාරස්සෙව අභාවා. අමනසිකාරාති
වා මනසිකාරපටිපක්ඛහෙතු. යාය හි
කාමසඤ්ඤාය වසෙන සත්තා කාමෙ මනසි
කරොන්ති, තස්සා පටිපක්ඛභූතා අසුභසඤ්ඤා
කාමානං අමනසිකාරො, තන්තිමිත්තන්ති
අත්ථො. තෙනාහ “වික්ඛම්භනවසෙන
කාමච්ඡන්දො පභීයතී” ති.

පටිභාගනිමිත්තාරම්මණාය හි අසුභසඤ්ඤාය
සද්ධිං බලප්පත්තො සමාධි උප්පජ්ජමානොව
කාමච්ඡන්දං වික්ඛම්භෙති, අනුරොධමූලකො
ආසාතො මූලකාරණෙ වික්ඛම්භිතෙ
වික්ඛම්භිතොයෙව හොතීති ආහ

“අනුනය...පෙ.... පභීයතී” ති. න හි කදාවි
පහීනානුනයස්ස ඛ්‍යාපාදො සම්භවති.

යථාචුත්තඅසුභසඤ්ඤාසහගතා හි පීති සාතිසයා
පවත්තමානාව ඛ්‍යාපාදං වික්ඛම්භෙත්තී
පවත්තති. තථා ආරද්ධවීරියතායාති යථා
උපචාරජ්ඣානං උප්පජ්ජති, තථා
කම්මට්ඨානමනසිකාරවසෙන
පග්ගහිතවීරියතාය. වීරියඤ්ඤි පග්ගණ්හන්තස්ස
සම්මාසඪිකප්පො මිච්ඡාසඪිකප්පං විය

සවිජ්ජාරකාය ජිනම්ද්ධං වික්ඛම්භෙන්තමෙව
උජ්ජජ්ජති.

විජ්ජට්ඨාරො පච්ඡානුතාපො,
තජ්ජට්ඨකංතො අවිජ්ජට්ඨාරො
දරථපරිලාභාභාවෙන වික්තස්ස නිබ්බූතතා. තස්ස
අවිජ්ජට්ඨාරස්ස පච්චයභූතං සීලං, තංසහගතා
තදුපනිස්සයා ච ජිනිපස්සද්ධිසුඛාදයො
සභාවතො, හෙතුතො ච සන්තසභාවා, තෙසං
අනුයුඤ්ජනෙන අවුපසන්තසභාවං
උද්ධච්චකුක්කුච්චං පභීයතීති ආහ
“අවිජ්ජට්ඨාරකරසන්තධම්මානුයොගවසෙන
උද්ධච්චකුක්කුච්චං පභීයතී”ති. භාවනාය හි
පුබ්බෙනාපරං විසෙසං ආවහන්තියා යං සාතිසයං
සුඛං ලබ්භති, තං අනුපසන්තසභාවං
උද්ධච්චකුක්කුච්චං වික්ඛම්භෙන්තමෙව
උජ්ජජ්ජති. අධිගතවිසෙසස්සාති යථාධිගතස්ස
භාවනාවිසෙසස්ස. පච්චක්ඛතායාති
පට්ඨජ්ජන්තස්ස යොගිතො පච්චක්ඛභාවතො
“සම්මාසම්බුද්ධො චත සො භගවා, යො
ඵවරුපිං සම්මාපට්ඨත්තිං දෙසෙතී”ති
පට්ඨත්තිදෙසකෙ සත්ථරී. පට්ඨත්තියන්ති
පට්ඨජ්ජමානජ්ඣානපට්ඨත්තියං.
පට්ඨත්තිඵලෙති තාය සාධෙතබ්බෙ

ලොකියලොකුත්තරඵලෙ. විවිකිවිඡා පහීයති
ධම්මන්වයවිවාරාහිතබලෙන විවාරබලෙන. ඉති
පඤ්ච නීවරණානි පහීයන්තීති ඵවං.
පටිභාගනිමිත්තපටිලාභසමකාලමෙව හෙට්ඨා
පවත්තභාවනානුභාවනිඡ්ඵන්තෙහි සමාධිආදීහි
කාමච්ඡන්දාදීනි පඤ්ච නීවරණානි
වික්ඛම්භනවසෙන පහීයන්ති. න හි පටිපක්ඛෙන
විනා පහාතබ්බස්ස පහානං සම්භවති, පටිපක්ඛා
ව සමාධිආදයො කාමච්ඡන්දාදීනං. යථාහ
පෙටකෙ “සමාධි කාමච්ඡන්දස්ස
පටිපක්ඛො” තිආදි.

තෙනෙව ච “ඉමෙහි තෙසං නීවරණානං
පහාන” තීති පහානපරිදීපනමුඛෙන කුමාරධිගානි
සරූපතො දස්සෙතුං “තස්මිඤ්ඤෙව චා” තිආදි
චුත්තං. තත්ථ තස්මිඤ්ඤෙව චාති යං තං
යථාඋපට්ඨිතං උග්ගහනිමිත්තං හින්දිත්වා විය
උපට්ඨිතං, තස්ස පටිච්ඡන්තභූතං
පටිභාගනිමිත්තං, තස්මිඤ්ඤෙව නිමිත්තෙ.
චෙතසොති අත්තනා සම්පයුත්තවිත්තස්ස.
අහිනිරොපනලක්ඛණොති ආරොපනලක්ඛණො,
අප්පනාසභාවොති අත්ථො. නිමිත්තානුමඡ්ඡනං
පටිභාගනිමිත්තෙ අනුච්චරණං. ආරම්මණෙ හි
හමරස්ස පදුමස්සුපරි අනුපරිබ්භමනං විය

විවාරස්ස අනුච්චාරණාකාරෙන පවත්ති
 අනුමජ්ජනකිච්චං. විසෙසො ඵච
 අධිගන්තබ්බතො විසෙසාධිගමො, පටිලද්ධො ච
 සො විසෙසාධිගමො චාති පටි...පෙ.... ගමො,
 තප්පච්චයා තංහෙතුකා
 පටිලද්ධවිසෙසාධිගමපච්චයා ජිති. ජිතිමනස්ස
 ජිතිසහිතවිත්තස්ස. පස්සද්ධිසම්භවතොති
 කායවිත්තපස්සද්ධිනං සංසිජ්ඣනතො.
 “ජිතිමනස්ස කායො පස්සම්භතී”ති හි චුත්තං.
 පස්සද්ධිනිමිත්තං පස්සද්ධිහෙතුකං සුඛං
 “පස්සද්ධිකායො සුඛං වෙදියතී”ති චචනතො.
 සුඛනිමිත්තා සුඛපච්චයා එකග්ගතා. “සුඛිනො
 විත්තං සමාධියතී”ති (දී. නි. 1.466; අ. නි. 3.96;
 11.12) හි චුත්තං. ඉති ඤානච්චගානි
 පාතුභවත්තීති ඵචං ඵතානි විතක්කාදීනි
 ඤානච්චගානි තස්මිංයෙව නිමිත්තෙ
 උප්පජ්ජන්ති. පඨමජ්ඣානපටිබ්බිභූතන්ති
 පඨමජ්ඣානස්ස පටිච්ඡන්තභූතං.
 තච්චණඤ්ඤෙව
 පටිභාගනිමිත්තපටිලාභසමකාලමෙව
 උපවාරජ්ඣානම්පි නිබ්බත්තති, න
 නීවරණප්පහානමෙචාති අධිප්පායො.

විනීලකාදිකම්මට්ඨානවණ්ණනා

118. විභීලකාදීසුපි කම්මට්ඨානොසු. ලක්ඛණං
චුත්තන්ති යං තං නිමිත්තග්ගහණලක්ඛණං
චුත්තං. චුත්තනායෙනොවාති උද්ධුමාතකෙ
චුත්තනායෙනොව. සහ විනිච්ඡයෙන,
අධිජ්ජායෙන වාති සවිනිච්ඡයාධිජ්ජායං. තං
සබ්බං ලක්ඛණං වෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො.

කබරකබරවණ්ණන්ති යෙභුයොන
සබලවණ්ණං. උස්සදවසෙනාති
රත්තසෙනකීලවණ්ණොසු උස්සදස්ස වණ්ණස්ස
වසෙන.

සන්තිසිත්තන්ති නිච්චලහාවෙනොව
සබ්බසො ථීරතං.

චොරාට්ඨියන්ති චොරෙහි
පරියුට්ඨිතඅරඤ්ඤ. යත්ථාති යස්මිං
ආසාතනො. ඡිත්තපුරිසට්ඨානොති
ඡිත්තපුරිසවන්තෙ යානො. නානාදිසායං
පතිතමිපිති ඡිත්තං හුත්වා සරීරස්ස බණ්ඩද්වයං
විසුං දිසාසු පතිතමිපි. එකාවජ්ජනොනාති
එකසමන්තාහාරෙන. ආපාඨමාගච්ඡතීති
එකජ්ඣං ආපාඨං ආගච්ඡති. විස්සාසං
ආපජ්ජතීති අපෙගුච්ඡිතං උපගච්ඡෙය්‍ය
සෙය්‍යථාපි ඡවඩාහකො. සහත්ථා අපරාමසනො

ජිගුච්ඡා සණ්ඨාතියෙවාති ආහ “කත්තරයට්ඨියා
වා දණ්ඩකෙන වා...පෙ....

උපනාමෙතඛ්ඛ”න්ති.

විච්ඡිද්දකභාවපඤ්ඤායනත්ථං.

එකච්ඡුලන්තරකරණං. උපනාමෙතඛ්ඛන්ති
උපනෙතඛ්ඛං.

බාහිතසදිසමෙවාති බාහිතාසුභසදිසමෙව.
අච්ඡුලච්ඡුලන්තරන්ති විවිධං ඛිත්තං සරීරාවයවං.
අච්ඡුලන්තරං අච්ඡුලන්තරං. කත්වා වාති
කත්තරයට්ඨියා වා දණ්ඩකෙන වා සයං කත්වා
වා.

ලද්ධප්පභාරානන්ති ලද්ධාවුධප්පභාරානං.
මුඛතොති සම්ඛන්ධො. මුඛතොති
පභාරාදිමුඛතො. පග්ගරමානකාලෙති ලොහිතං
පග්ගරමානකාලෙ. ලොහිතකං ලඛිතීති
යොජනා.

තන්ති පුලුවකං. තෙසුති සොණාදිසරීරෙසු.
අට්ඨිකන්ති අට්ඨිකඅසුභං නානප්පකාරතො
චුත්තන්ති සම්ඛන්ධො. පුරිමනයෙනෙවාති
පුඛ්ඛෙ උද්ධුමාතකෙ චුත්තනයෙනෙව.

119. තන්ති අට්ඨිකං. න උපට්ඨාතීති
සභාවතො න උපට්ඨාතී, පටික්කුලවසෙන න

උපට්ඨානීති අත්ථො. තෙනාහ
“ඔදාතකසිණසම්භෙදො භොතී”ති. අට්ඨකෙ
පට්ඨමවයාදිසංලක්ඛණං න සක්කාති “ලිඛිගන්ති
ඉධ හත්ථාදීනං නාම”න්ති චූත්තං.
අට්ඨකසච්චලිකා පන “අයං දහරස්ස, අයං
යොඛිඛනො ධීතස්ස, අයං අවයවෙහි
චුද්ධිපත්තිස්සා”ති එවං වයවසෙන වචන්ථපෙතූං
සක්කුණෙය්‍යාව, අඛ්‍යාපිතාය පන න ගහිතන්ති
වෙදිතඛිඛං. යදිපි අට්ඨකසච්චලිකායං සන්ධිතො
වචන්ථාපනං ලඛිහති, අට්ඨකෙ පන න ලඛිහතීති
තස්ස අනියතභාවදීපනත්ථං කමවිලඛිසනං
කත්වා “තස්ස තස්ස අට්ඨනො
නිත්තට්ඨානථලට්ඨානවසෙනා”තිආදි චූත්තං.
තත්ථ නිත්තට්ඨානං නාම අට්ඨනො
විනතප්පදෙසො. ථලට්ඨානං උත්තතප්පදෙසො.
සට්ඨසට්ඨට්ඨානවසෙනාති
අනුපගතන්භාරුඛන්ධානං, ඉතරෙසඤ්ච
අඤ්ඤමඤ්ඤං
සංකිලිට්ඨසංකිලිට්ඨට්ඨානවසෙන.
අන්තරවසෙනාති අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස
අන්තරවසෙන, සුභිරවසෙන ච. සඛිඛත්ථෙචාති
සකලාය අට්ඨසච්චලිකාය, සඛිඛස්මිං චා
අට්ඨකෙ.

120. එත්ථාති එතස්මිං අට්ඨිකාසුහෙ.

යුජ්ජමානවසෙන සල්ලක්ඛෙනබ්බන්ති යං
නිමිත්තග්ගහණං යත්ථ යුජ්ජති, තං තත්ථ
උග්ගණ්හනත්ථං නිමිත්තග්ගහණවසෙන
උපලක්ඛෙනබ්බං. සකලායාති අනවසෙසභාගාය
පරිපුණ්ණාවයවාය. සම්පජ්ජති

නිමිත්තූපට්ඨානවසෙන. තෙසුති
අට්ඨිකසඬ්ඛලිකට්ඨිකෙසු. චුත්තං අට්ඨකථායං.
තන්ති “එකසද්දසමොවා”ති වචනං. එකස්මිං
අට්ඨිකෙ යුත්තන්ති ඉදං යථා විනීලකාදීසු
උභින්නං නිමිත්තානං යථාරහං

වණ්ණවිසෙසතො, පරිපුණ්ණාපරිපුණ්ණතො,
සව්වරාව්වරතො, වලාවලතො ව විසෙසො
ලබ්හති, න එවමෙතස්සාති කත්වා චුත්තං, න
පන සබ්බෙන සබ්බං විසෙසාභාවතො.

තෙනොවාහ “එකට්ඨිකෙපි චා”තිආදී. තත්ථ
බ්බවිජ්ජනාති සුචිභූතඅට්ඨිරූපත්තා
අට්ඨිභාවෙනෙව විරූපෙන. භයානකෙනාති
තෙනෙව පාකතිකසත්තානං භයාවහෙන.

පීතියොමනස්සජනකෙනාති සණ්හමට්ඨභාවෙන
උපට්ඨානතො, භාවනාය ව සව්වෙසසත්තා පීතියා,
සොමනස්සස්ස ව උප්පාදකෙන. තෙනොවාහ
“උපචාරාවහත්තා”ති.

ඉමස්මිං ඔකාසෙති

උග්ගහපටිභාගනිමිත්තානං චුත්තට්ඨානෙ.
 ද්වාරං දත්වා වාති “පටික්කුලභාවෙයෙව දිට්ඨෙ
 නිමිත්තං නාම භොතී”ති එත්තකෙ එව
 අට්ඨත්වා අනත්තරමෙව “දුච්චං ඉධ
 නිමිත්ත”ත්තිආදිනා උග්ගහපටිභාගනිමිත්තානි
 විහජ්ජත්වා වචනෙන යථාචුත්තස්ස
 නිමිත්තවිභාගස්ස ද්වාරං දත්වාච චුත්තං.
 නිබ්බිකජ්ජන්ති “සුභ”ත්ති විකජ්ජෙන
 නිබ්බිකජ්ජං, අසුභන්ත්වෙවාති අත්ථො.
 විචාරෙත්වාති “එකස්මිං අට්ඨිකෙ
 යුත්ත”ත්තිආදිනා විචාරෙත්වා.

මහාතිස්සත්ථෙරස්සාති

චෙතියපබ්බතවාසිමහාතිස්සත්ථෙරස්ස.
 නිදස්සනානීති දන්තට්ඨිකමත්තදස්සනෙන
 සකලස්සාපි තස්සා ඉත්ථියා සරීරස්ස
 අට්ඨිසඬ්ඝාතභාවෙන උපට්ඨානාදීනි එත්ථ
 අට්ඨිකකම්මට්ඨානෙ උග්ගහපටිභාගනිමිත්තානං
 විසෙසවිභාවනානි උදාහරණානි.

සුභගුණොති සවාසනානං කිලෙසානං
 පහීනත්තා සුපරිසුද්ධගුණො.
 දසසතලොචනෙනාති සහස්සක්ඛෙන
 දෙවානමිත්තෙන. සො හි එකාසනෙනෙච

සහස්සඅත්ථානං විචාරණසමත්ථෙන
පඤ්ඤාවක්ඛුනා සමන්තාගතත්තා
“සහස්සක්ඛො” ති වුවිචති. චුතකිත්තීති “යො
ධිරො සබ්බධි දන්තො” තිආදිනා (මහාව. 58)
අභිත්චුතකිත්තිසද්දො.

පතිණ්ණකකථාවණ්ණනා

121. උජුපටිපක්ඛෙන පභීනභාවං සන්ධායාහ
“සුවික්ඛම්භිතරාගත්තා” ති. අසුභජ්ජහෙදොති
උද්ධුමාතකාදිඅසුභවිභාගො.

සරීරසභාවජ්ජත්තිවසෙනාති සරීරස්ස අත්තනො
සභාවුපගමනවසෙන. සරීරඤ්ඤි විනස්සමානං
අඤ්ඤරූපෙන ධිතස්ස රක්ඛසස්ස විය
සභාවජ්ජත්තිවසෙනෙව විනස්සති.

රාගවරිතහෙදවසෙනාති රාගවරිතවිභාගවසෙන.
යදි සරීරසභාවජ්ජත්තිවසෙන අයමසුභජ්ජහෙදො

චුත්තො, මහාසතිපට්ඨානාදීසු (දී. නි. 2.372

ආදයො; ම. නි. 1.105 ආදයො) කථං

නවජ්ජහෙදොති? සො සරසතො එව

සභාවජ්ජත්තිවසෙන චුත්තො, අයං පන

පරූපක්කමෙනාපි. තත්ථ ච ඉධාගතෙසු දසසු

අසුහෙසු එකච්චානෙව ගභිතාති, අට්ඨිකඤ්ච

පඤ්චවිධා විහත්තං. තාති ච විපස්සනාවසෙන,

ඉමාති සමථවසෙනාති පාකට්ඨායං හෙදොති.

ඉමෙසං පන දස්සනම්පි

අසුභභාවසාමඤ්ඤෙන සතිපි අවිසෙසතො
රාගචරිතානං සප්පායභාවෙ යං චුත්තං

“රාගචරිතභෙදවසෙන වා”ති, තං විහජ්ත්වා
දස්සෙතුං “විසෙසතො”තිආදි චුත්තං.

සුභභාවෙන සුසණ්ඨිතම්පි සරීරං

දුස්සණ්ඨිතමෙව භොතීති උද්ධුමාතකසරීරෙ
සණ්ඨානවිපත්තිං දීපෙතීති ආහ

“සරීරසණ්ඨානවිපත්තිප්පකාසනතො”ති.

සණ්ඨානසම්පත්තියං රත්තො සණ්ඨානරාගී,

තස්ස සප්පායං සණ්ඨානරාගස්ස

වික්ඛම්භනුපායභාවතො. කායො ඵච

කායවණො, තත්ථ පටිබද්ධස්ස නිස්සිතස්ස.

සුසිරභාවප්පකාසනතොති සුසිරස්ස විචරස්ස

අත්ථිභාවප්පකාසනතො. සරීරෙ

සනභාවරාගිනොති සරීරෙ අභිගපච්චඪිගානං

ථිරභාවං පටිච්ච උප්පජ්ජනකරාගචතො.

වික්ඛෙපප්පකාසනතොති සොණසිඪිගාලාදීහි

ඉතො විතො ච වික්ඛෙපස්ස පකාසනතො

අභිගපච්චඪිගලීලාරාගිනො සප්පායං. ඊදිසානං

කිර අනචට්ඨිතරූපානං අවයවානං කො

ලීලාවිලාසොති විරාගසම්භවතො.

සඪිසාතභෙදවිකාරප්පකාසනතොති සඪිසාතස්ස

අභිගපච්චඪිගානං සංභතභාවස්ස සුසම්බන්ධතාය

හෙදො එව විකාරො සඨසාතහෙදවිකාරො,
තස්ස පකාසනතො. ලොහිතං මක්ඛිතං හුත්වා
පටික්කුලභාවො

ලොහිතමක්ඛිතපටික්කුලභාවො, තස්ස
පකාසනතො. මමත්තරාගිනොති “මම අය”න්ති
උප්පජ්ජනකරාගවතො.

දන්තසම්පත්තිරාගිනොති දන්තසම්පත්තියං
රජ්ජනසීලස්ස.

කස්මා පනෙත්ථ උද්ධුමාතකාදිකෙ
පටිමජ්ඣානමෙව උප්පජ්ජති, න දුතියාදීනීති

අනුයොගං මනසි කත්වා ආහ “යස්මා
පනා”තිආදි. අපරිසණ්ඨිතජලායාති

සොතවසෙන පවත්තියා සමන්තතො
අට්ඨිතජලාය අසන්තිසිත්තසලිලාය.

අරිත්තබලෙනාති පාජනදණ්ඩබලෙන.

දුබ්බලත්තා ආරම්මණස්සාති පටික්කුලභාවෙන

අත්තනි චිත්තං ධපෙතුං අසමත්ථභාවො

ආරම්මණස්ස දුබ්බලතා. පටික්කුලෙ හි

ආරම්මණෙ සරසතො චිත්තං පවත්තිතුං න

සක්කොති, අහිනිරොපනලක්ඛණෙන පන

චිත්තකෙන අහිනිරොපියමානමෙව චිත්තං

එකග්ගතං ලභති. න චිතා චිත්තකෙනාති

චිත්තකරහිතාති දුතියාදිජ්ඣානාති තත්ථ

පතිට්ඨං න ලහන්ති. තෙනාහ
“විතක්කබලෙනවා” තිආදි.

යදි පටික්කුලභාවතො උද්ධුමාකාදිආරම්මණෙ
දුතියාදිඡ්ඤානානි න පවත්තන්ති, එවං සන්තෙ
පයමඡ්ඤානෙනාපි තත්ථ න උඡ්පඡ්ඡිතබ්බං. න
හි තත්ථ පිතිසොමනස්සානං සම්භවො
යුත්තොති වොදනං සන්ධායාහ “පටික්කුලෙපි ච
එතස්මි” තිආදි. තත්ථ
ආනිසංසදස්සාවිතානීවරණසන්තාපරොගචුපසමා
නං යථාක්කමං පුප්ඵච්ඡඩ්ඩක,
වමනවිරෙවනඋපමා යොජෙතබ්බා.

122. යථාචුත්තකාරණෙන දසධා වචත්ථිතමිපි
සභාවතො එකවිධමෙවාති දස්සෙතුං “දසවිධමිපි
වෙත” තිආදිං වත්වා ස්වායං සභාවො යථා
අවිඤ්ඤාණකෙසු, එවං සවිඤ්ඤාණකෙසුපි
ලබ්භතෙව. තස්මා තත්ථාපි
යොනිසොමනසිකාරවතො භාවනා
ඉඡ්ඤාතෙවාති දස්සෙත්තො “තදෙනං ඉමිනා
ලක්ඛණෙනා” තිආදිමාහ. එත්ථාති එතස්මිං
ජීවමානකසරීරෙ. අලඬිකාරෙනාති
පටිඡග්ගනපුබ්බකෙන අලඬිකරණෙන. න
පඤ්ඤායති පචුරඡනස්සාති අධිප්පායො.
අතිරෙකතිසතඅට්ඨිකසමුස්සයං දන්තට්ඨිකෙහි

සද්ධිං, තෙහි පන විනා “තිමත්තානි
අට්ඨිසතානී”ති (විසුද්ධි. 1.190) කායගතාසනියං
වක්ඛති. ඡද්දාවඡද්දන්ති චුද්දානුචුද්දඡද්දවන්තං.
මෙදකථාලිකා මෙදහරිතභාජනං.

නිවචුග්ගරිතපග්ගරිතන්ති නිවචකාලං උපරි,
හෙට්ඨා ව විස්සවන්තං. වෙමත්තන්ති නානත්තං.
නානාවත්ථෙහීති නානාවණ්ණෙහි වත්ථෙහී.

හිරියා ලජ්ජාය කොපනතො විනාසනතො
හිරිකොපිනං, උච්චාරපස්සාවමග්ගං.

යාථාවසරසන්ති යථාභූතං සභාවං. යාථාවතො
රසියති ඤායතීති හි රසො, සභාවො. රතීන්ති
අහිරතිං අහිරුථිං. අත්තසිනෙහසඬ්ඛානෙන
රාගෙන රත්තා අත්තසිනෙහරාගරත්තා.

විහඤ්ඤමානෙතාති ඉච්ඡිතාලාභෙන විසාතං
ආපජ්ජන්තෙන.

කිංසුකන්ති පාලිහද්දකං, පලාසොති කෙච්චි,
සිම්බලීති අපරෙ. අතිලොලුපොති අතිවිය
ලොලසභාවො. අදුන්ති එතං. නන්ති
කෙසාදිසරීරකොට්ඨාසං. මුච්ඡිතාති මොහිතා,
මුච්ඡාපාපිකාය වා තණ්හාය වසෙන මුච්ඡං
පත්තා. සභාවන්ති පටික්කුලභාවං.

උක්කරුපමොති උච්චාරපස්සාවට්ඨානසමො,
චච්චකුපසමො වා. චක්ඛුභුතෙහීති චක්ඛුං
පත්තෙහි පටිලද්ධපඤ්ඤාවක්ඛුතෙහි, ලොකස්ස
වා චක්ඛුභුතෙහි. අල්ලවම්මපට්ච්ඡන්තොති
අල්ලවම්මපරියොනද්ධො.

දබ්බජාතිකෙනාති උත්තරිමනුස්සධම්මෙ
පටිලද්ධුං භබ්බරුපෙන. යත්ථ යත්ථ සරීරෙ,
සරීරස්ස වා යත්ථ යත්ථ කොට්ඨාසෙ. නිමිත්තං
ගහෙත්වාති අසුභාකාරස්ස සුට්ඨු
සල්ලක්ඛණවසෙන යථා උග්ගහනිමිත්තං
උප්පජ්ජති, එවං උග්ගණ්හනවසෙන නිමිත්තං
ගහෙත්වා, උග්ගහනිමිත්තං උප්පාදෙත්වාති
අත්ථො. කම්මට්ඨානං අප්පනං පාපෙතබ්බන්ති
යථාලද්ධෙ උග්ගහනිමිත්තෙ කම්මං
කරොත්තෙන පටිභාගනිමිත්තං උප්පාදෙත්වා
උපචාරජ්ඣානෙ ඨිතෙන තමෙව භාවනං
උස්සුක්කාපෙත්තෙන අසුභකම්මට්ඨානං
අප්පනං පාපෙතබ්බං. අධිගතප්පනො හි
පට්ඨමජ්ඣානෙ ඨිතො තමෙව ඥානං පාදකං
කත්වා විපස්සනං ආරහිත්වා සඬබ්බාරෙ
සම්මසන්තො නවිරස්සෙව සබ්බාසවෙ
බ්බෙපෙතීති.

අසුභකම්මට්ඨානනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති ජට්ඨපරිච්ඡෙදවණ්ණනා.